

3

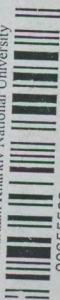
68

9-763-5.4.

468 468

~~171.1707~~

V.N. Karazin Kharkiv National University

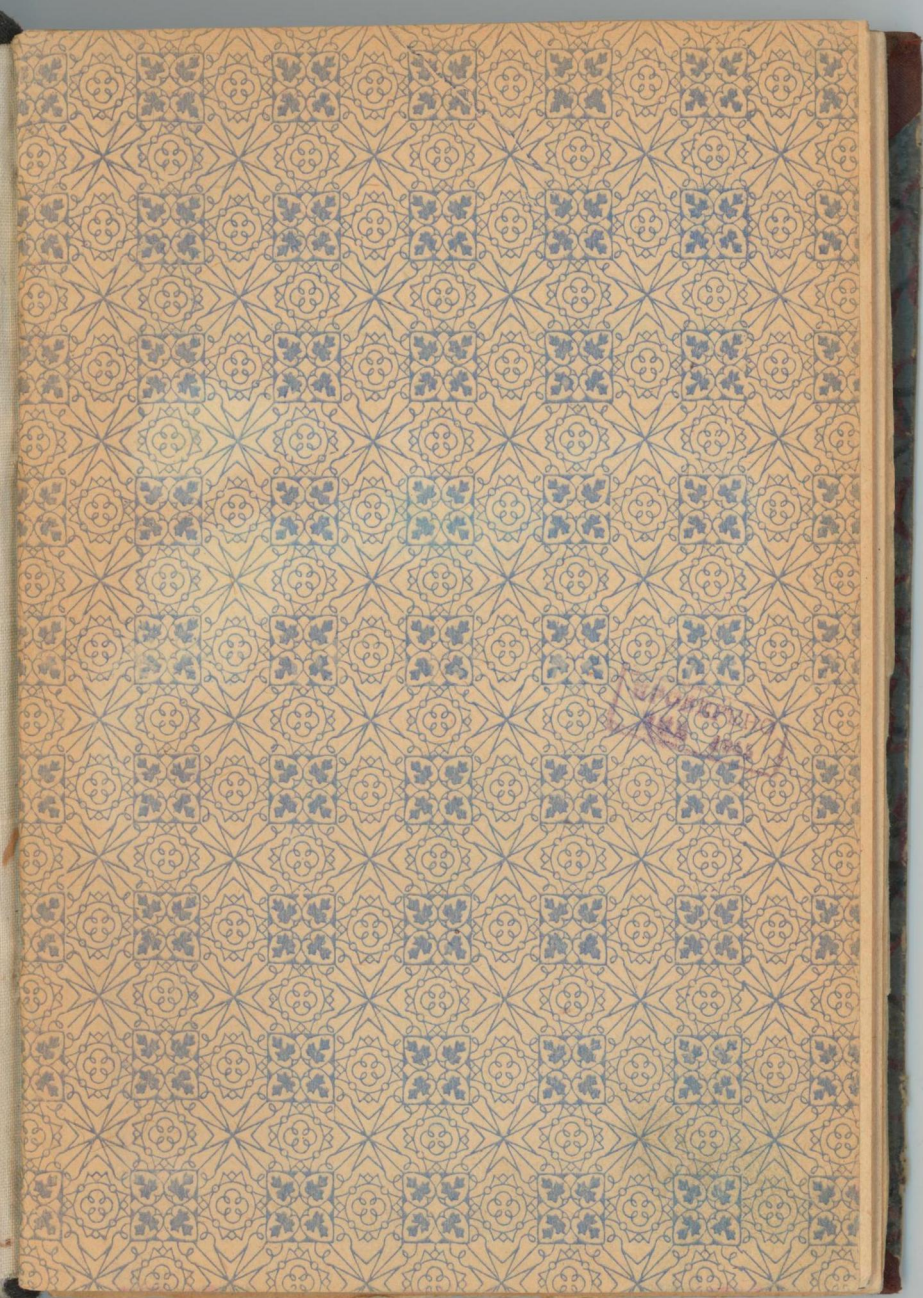
00655503

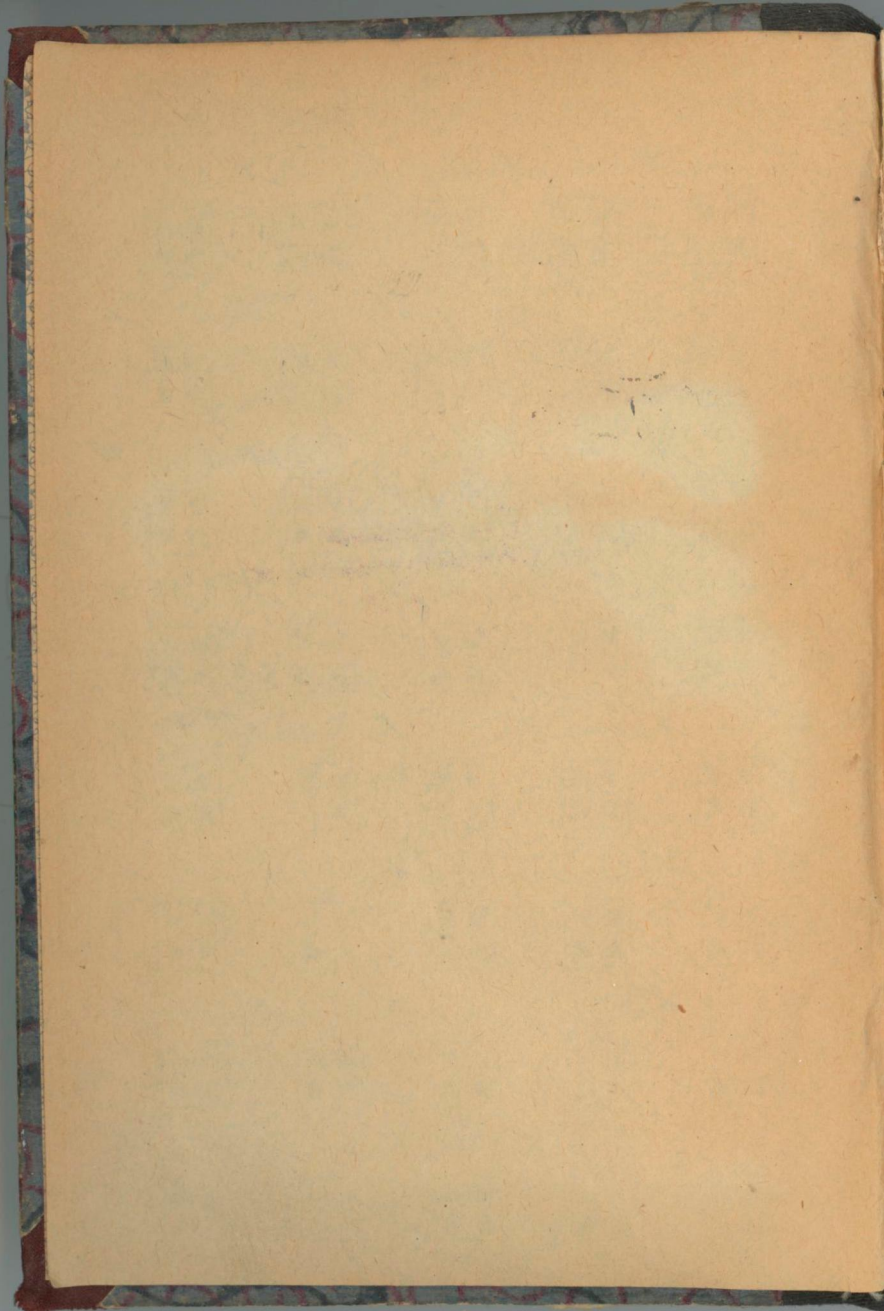
6

40

(H. a. a. a. o. p. i. a. n. i. s. m. u. i. i.)

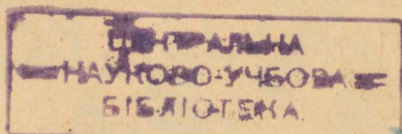
«...», cтaтa Лoтoшoвoгo cтoп. «...»
Пo дoн. кн. cтoп. «...»

~~VII. 1207~~

БІБЛІОТЕКА
ЗАКОРДОННОЇ ЛІТЕРАТУРИ

~~1929
22084~~

225 (30)

LIBRARY
OF THE
BIBLIOTHEQUE

THE
LIBRARY
OF THE
BIBLIOTHEQUE

THE
LIBRARY
OF THE
BIBLIOTHEQUE

БОГ ЙОГО БАТЬКІВ

Джек
ЛОНДОН

ДЖЕК ЛОНДОН

JACK LONDON

Л-763-Б.4.

~~VII. 1808.~~

БОГ ЙОГО БАТЬКІВ

THE GOD OF HIS FATHERS

ПЕРЕКЛАД З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Лідії Всеволожської та Пантелеймона Ковальова

РЕДАКЦІЯ

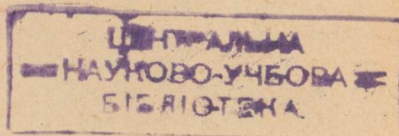
Освальда Бургардта

460468

1929

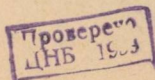
22094.

V45

С Я Й В О

58

зали
дей.

с —

Бо-

ер-

ма-

Зе-

ян-

, 1)

бу,

та

ни-

і

ви-

га-

з

ма-

ки.

ут

ж-

ни

до

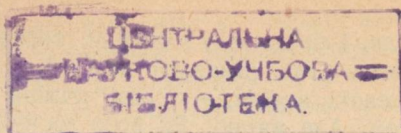
си.

ва,

ав,

сіі

Київський Окріт № 3178.
«Київ - Друк», 6-та друкарня.
З. № 1667—1000 «Сяйво» № 32
1927—IX.

БОГ ЙОГО БАТЬКІВ

*Вовчим дочкам, що виховали
й вигодували цілу расу людей.*

I.

Широко навколо розрісся первісний ліс —
огнище бучних комедій і німих трагедій. Бо-
ротьба за існування точилася тут з усією пер-
вісною жорстокістю. Британці й росіяни зма-
галися ще за панування в країні Кінець Ве-
селки, — самому серці півночі, — а золото ян-
ків ще не посіло отих широких володінь ¹⁾
Вовчі тічки й досі нападали на табуни карібу,
вибираючи з них по одинці кволих самців та
тільних самиць; немилосердно й безжалісно ни-
щили їх, як це творилось протягом сотень і
тисяч поколінь. Нечисленні тубільці ще ви-
знавали владу своїх вождів і знахурів, виги-
няли злих духів, спалювали відьом, воювали з
сусідами і поїдали своїх ворогів з таким сма-
ком, що свідчив, як добре травлять їхні шлунки.
Але це було за часів, коли кам'яний вік тут
хилився до занепаду. Уже невідомими доріж-
ками, непрохідними нетрями прибували віщуни
заліза. То були люди біляві, блакитнозорі, що
втільювали в собі невгамовний дух своєї раси.
Чи випадково, чи з метою, по-одинці, по-два,
по-три вони приходили, що й ніхто не знав,

¹⁾ Мова йде про Аляску, що напочатку належала Росії
і що її потім продано Сполученим Штатам.

звідкіля, і боролись, умирали, або йшли далі — невідомо куди. Знахурі лютували, вожді збирали своїх вояків, — і тоді камінь стикався з залізом. Але марно. Як вода маленькими струмочками просмоктується крізь щілини великого резервуару, так і вони текли крізь темні, густі ліси, гірські проходи, плили рікою на човнах з дубової кори, або своїми ногами в мокасінах протоптували дорогу для вовкодавів.

То були діти великого народу, нащадки численних матерів. Але у шкіри одягнені жильці Північної країни ще цього не знали. Багато було неоспіваних скитальників, що боролись й умирали під холодним північним саявом, як умирали їхні брати в гарячих пісках і парних джунглях. І це триватиме аж до того часу, доки остаточно сповниться доля цієї раси.

Була година дванадцята. Вздовж північного небосхила рожевіло саяво, пригасало на заході, червоно спалахувало на сході: то десь за обрієм ховалося арктичне сонце. Присмерок швидко переходив у світанок; ночі не було. То вечір вінчався з ранком, і — непомітно для ока — на небі зливалось два сонячних кола.

Пташка кильді боязко щебетала: на добраніч, а ріполов на весь голос віщував доброго ранку. З острова на Юконі зграї диких кур виголошували свої скарги, а катр, сміючися, глузливу відповідь дав з потойбічного берега широкої, тихої ріки.

Спереду, на березі тихого, лінивого виру, по-два, по-три, розташовано було човни з березової кори. Гаки з наконечниками із слонової кости, стріли з костяними зубцями, луки з ремінців оленьчої шкіри і прості верші, — усе свідчило про те, що каламутною рікою вже йде лосось. Позаду видно було шкіряні шатри,

сушняні рямки для риби, а з-поміж них добувалися голоси рибалок. Молоді хлопці жартували між собою й залицялися до дівчат; старі жінки сиділи осторонь, бо їхній час родити дітей уже минув; вони про щось розмовляли, плели мотузки із зеленого коріння дикого винограду. Біля їхніх ніг гралися голі, молоді унуки, вовтузились, качалися у болоті з бурими вовкодавами.

Оподалік табору, якось окремо стояло два намети. Там розташувалися білі люди. Хоч би й не було інших прикмет, то саме вже місце, вибране для оселі, яскраво свідчило, що тут отаборилися люди білої раси. Якби довелось наступати, то це була височина, що з неї видно оселі індіців за сто ярдів, а з гори був прикрий схил до річки, розчищений навмисне, щоб підчас небезпеки можна було швидко спуститися на низ і сісти на човни.

З одного із шатрів чути було вередливий крик хворої дитини й колискову пісню стурбованої матери. На дворі, біля вогню, що вже попелів, стояло двоє і про щось розмовляли.

— Так. Я люблю церкву, як добрий син її. Bien. Люблю її такою великою любов'ю, що в день втікав від неї, а вночі, крізь сон, мріяв помститися над нею. Послухайте-ж. — Голос метиса гнівно хрипів. — Я родом з Червоної Ріки. Батько мій був білий, — білий, як і ви. Але ви — янкі, а він був британець, син джентльмена. Мати моя була дочка вождя, а я собі був звичайна людина. І треба було добре здивитись, якого роду кров текла в моїх жилах, бо я жив з білими, був їхнього табору, і серце батькове билось в мені. Сталося так, що біла дівчина споглянула на мене очима щирого кохання. Її батько мав багато землі і багато ко-

ней; був великою людиною серед свого народу, і кров, що текла в ньому, була кров французка. Він став наперешкоді нашому коханню, лютував і казав, ніби то дівчина й сама не знає, чого хоче.

Але вона знала, що робила, чого хотіла, і ми пішли до священика. Та батько випередив нас, з'явився туди з брехливими словами на вустах, з фальшивими обіцянками. Тим то й священик відмовився вінчати нас, не дав нам права жити вкупі. І як спочатку церква не хотіла благословити мого народження, так і тепер церква відмовилася одружити мене, проливши людську кров на мої руки.

Тим то я й маю причину любити церкву. Я вдарив священника по його бабачій пиці, і ми з дівчиною живо поїхали швидкими кінями до Форт-П'єра, де був пастир з добрим серцем. Наздогін за нами гнався батько з братами та челяддю. Між нами сталася кривава сутичка. Ми билися на-скаку аж я трьох висадив із сідла; інші поспішили до Форт-П'єра. Ми-ж—я з дівчиною—подалися на Схід, у ліси та гори, і жили вкупі, не вінчані,—і все це зробила добра церква, що любив я її, як добрий син.

Але завважте: жінки якісь химерні; жоден чоловік їх не зрозуміє. Один з тих, кого я висадив із сідла, був її батько. Інші вершники, ззаду налетівши, потоптали, зграсували копитами його труп. Ми це бачили—дівчина і я. Тільки я забув, а вона не забула і частенько згадувала. В тиші вечірній, після денного полювання, коли ми лежали під зоряним небом, коли, здається, ніщо не могло нас роз'єднати,—воно, оте чуття, ота кривава картина батькової смерті повставала між нами і підточувала нашу єдність. Жінка ніколи про це словами не

згадувала, але щось таємне, невидиме сиділо за нашим багаттям і розділяло нас. Вона намагалася забути, але воно зростало, і тоді я читав в її очах, серцем болісно відчував її тяжке зітхання.

Нарешті, вона породила мені дитинку, дівчинку, і вмерла. Я подався до народу моєї матери, шукаючи мамки, щоб виплекала, вигодувала мені дитинку коло теплих грудей. Але руки мої зрошені були кривлею людською, людською кривлею, і церква була тому винна. З півночі приїхали за мною вершники, але брат моєї матери, що був тоді вождем племені, сховав мене, давши мені на дорогу коней і їжі. І я з дитям помандрував у країну Гудзонової затоки, де білих людей було мало. Вони не допитувалися, хто я і звідки. Я працював у них за мисливця, поводиря та погонича собак, аж доки дочка моя виросла, стала жінка — висока, струнка, що око милує.

Ви знаєте, зима, довга, самотна, випещує кепські думки та злі вчинки. Головний агент нашого товариства був людина жорстока, смілива. Не з тих, що приваблюють жінок. Але скинув він оком на мою доньку, що розцвіла, стала жінкою. Матір божа! Він відрядив мене з собаками в далеку путь, щоб мати можливість.... Розумієте, це була жорстока й безсердечна людина. Вона-ж, дівчинка моя, була зовсім біла, і душа її була біла, і була вона добра жінка і..... ну, й померла.

Був лютий холод у ніч мого повороту. Вдорозі я пробув кілька місяців; собаки мої знесилились і дуже шкутильгали, коли я приїхав до форта. Індійці і метиси мовчазно дивилися на мене, і я — сам не знаю, чому — відчув якийсь страх. Але нічого не промовив, аж нагодував

собак, і сам попоїв, як людина, що її очікує якась праця. Тоді лише промовив, питаючи їх, в чим річ, що сталося. Але вони відступалися від мене, боячись мого гніву і того, що міг би я зробити. Я розпитував їх, і вони оповідали мені слово за словом, дію за дією, і дивувалися, що я так спокійно слухаю.

Вислухавши все, я пішов до хати агентової; я був тоді спокійніший, ніж тепер, оповідаючи вам. Він перелякався і почав кликати метисів, але вони й сами обурились проти його вчинку і відrekliся його: хай, мовляв, спить на тому, що послав.

Але він утік до священика. Я швидко подався за ним. Прийшовши туди, я зустрів попа, що став мені поперек дороги і почав мене заспокоювати; він казав, що рездратована людина не повинна йти ні праворуч, ні ліворуч, а лише просто до бога. Я просив, як ображений батько, дозволити мені пройти. Він відповів, що лише через труп його я зможу перейти, і благав мене помолитись. Дивіться, тут знову втручалася церква, завжди та церква. Отож, я перейшов через труп священика і виврядив агента, щоб разом з моєю дочкою став він на суд перед бога, лихого бога, бога білих людей.

Знявся крик і гамір, бо дали знати на станцію, і я втік. Пройшов країну Великого Невільника, подався вниз долиною ріки Мекензі до вічних льодів, перейшов через Білі Скелі, обігнув велике коліно Юкона і дійшов аж до цього місця. Від того часу до цього дня не бачив я людей з народу мого батька. Ви — перший, будьте ж і останнім. Цей нарід став моїм народом, це люди прості, я здобув собі серед них велику шану. Моє слово — їм закон, і

жерці їхні виконують усе з мого наказу, інакше я-б і не мовчав. Коли я говорю за них, то це все одно, що говорю я за себе. Ми просимо, щоб ви нас залишили. Нам не треба людей вашого роду. Якщо ми дозволимо вам сісти біля нашого багаття, то слідом за вами прийде ваша церква, ваші священники, ваші боги. І знайте, що кожна людина, яка завітає до нашої оселі, мусить зріктися свого бога. Ви — перший, і я милую вас. Краще для вас, чим швидше підете.

— Я не відповідаю за своїх братів, — промовив другий, задумливо набиваючи свою люльку. Гей Стокард був іноді розсудливий в розмові і швидкий на вчинки; але не завжди.

— Я добре знаю ваше кодро, — відповів перший. — Ваші брати численні, а ви і до вас подібні протоптуєте їм доріжки; вони йдуть за вами. Згодом вони володітимуть цією країною, але це буде не за моїх часів. Уже я чув, що вони коло верховини Великої Ріки, а далі, ближче до гирла — росіяни.

Гей Стокард, мов з переляку здригнувшись, підняв голову. Це були нечувані для нього географічні інформації. У Форт-Юконі коло Гудзонової затоки люди інакше уявляли собі течію ріки, гадаючи, що вона вливається в Льодовитий Океан.

— Значить, Юкон вливається в Берингове море? — запитав Стокард.

— Я не знаю; знаю тільки, що в долишній частині Юкона є росіяни, і що багато їх. Це не тут, не там. Ви підіть туди сами й подивіться. Ідіть собі назад до своїх братів; але проти води ви Коюкуком не попливете, доки жерці і мої вояки виконують волю мою. Так наказую я, Баптист Червоний, чие слово — закон, і хто є керівник цього народу.

— А що, як я не подамся за водою до росіян і не повернуся до своїх братів?

— Тоді швидко підете до свого бога, лихого бога білих людей.

Червоне сонце раптом виглянуло на північному небосхилі, немов кров'ю зрошене. Баптист Червоний піднявся, кивнув головою і подався назад до свого табору. Стояв малиновий присмерк, і співали ріполови...

Гей Стокард докурював люльку, сидячи біля вогню; в диму й червоному жарі ввижалась йому невідома вершина Коюкука, тої дивної річки, що закінчувала отут свою північну мандрівку і виливала свої води в каламутний Юкон. Якщо вірити передсмертним словам матроса, що врятувався від корабельної катастрофи і досить помандрував по тих краях, якщо вірити шклянці з золотим піском, що була в його кишені, то десь там, ближче до моря, в царстві довічної зими, стоїть Скарбниця Півночі. І немов воротар, він, Баптист Червоний, англійський покруч і ренегат загорожує дорогу туди. Бах! Він розкидав ногою жар і встав на весь свій зріст, ліниво потягаючись, розкинувши руки, безтурботний, повернувши обличчя на північ, де заграва грала.

II.

Гей Стокард грубо вилаявся своєю рідною, односкладовою мовою. Жінка його, облишивши горшки і каструлі, простежила за його поглядом. Він пильно роздивлявся на річку. Жінка була з країни Теслін і добре зналася на всіх відтінках його фразеології: особливо, коли говорив він з завзяттям. Залежно від тону і словника його блюзнірської лайки, вона завжди могла визначити, чи йде справа про розмотаний

ремінець на лижві, чи загрожує смертельна небезпека.

— Тим то й вона дуже добре знала, що теперішній момент заслуговує уваги. Довгий човен, веслами вилискуючи на вечірньому сонці, перебивав течію, прямуючи до затоки. Гей Стокард напружено стежив за ним. Три постаті ритмічно підіймали і спускали весла. Червона хустка, що нею обмотано голову одного з гребців, приковувала до себе його увагу.

— Білю! — гукнув Гей Стокард: — Гей, Білю! — З одного із шатрів виліз якийсь незграбний велетень, позіхаючи й протираючи заспані очі. Кинувши очима на дивного човна, він ураз очунав.

— Бий мене біг! Це ж проклятий небесний пілот.

Гей Стокард, прикро покивавши головою, простяг руку до рушниць, але, знизнувши плечима, зупинився.

— Застрілити його, і кінець справі, — промовив Біль. — Або нам, або йому каюк.

Але Стокард відхилив цю енергійну пропозицію: відкликавши Біля від берега, він обернувся до жінки і наказав їй знову взятися до своєї праці. Два індійці прив'язували в затоці човна, а білий пасажир з розкішним завоєм на голові, скочив на пісок.

— Вітаю вас, як Павла Тарського. Спокій і милість господня хай буде з вами.

Його виступ зустрінuto похмурим мовчанням.

— Вам, Гею Стокарде, богохульнику і філістимляне, моє привітання. У вашому серці хіть Мамонова, у вашому розумі хитрощі диявольські, у вашому шатрі та жінка, що з нею ви живете в розпусті. Але я, Стерджес Овен, апо-

стол господній, наказую вам у цій пустелі покаятися в усіх гріхах і відректися беззаконства.

— Досить лицемірства! Досить лицемірства! — роздратовано перепинив його Гей Стокард. — Вам ще більше це пригодиться для Червоного Баптиста, що перебуває там.

Тут він махнув рукою в той бік, де був індійський табір. Звідтіля вперто дивився метис, намагаючись розпізнати нових людей. Стерджес Овен, апостол і розповсюдник світла божого, прибувши на крутий берег, наказав своїм людям принести все табірне приладдя. Стокард подався за ним.

— Стійте! Чи ціните ви своє життя? — промовив Стокард. Він шарпнув місіонера за плече й перекрутив його на місті.

— Моє життя в руках господніх, і я тільки працюю в його винограднику, — з повагою відповів місіонер.

— Ой, киньте це! Невже ви шукаєте мучеництва?

— Коли на це воля його.

— Добре, ви як раз знайдете, що шукаєте, але хочу вас попередити. Воля ваша послухатися, чи ні. Якщо ви тут залишитесь, то вашій праці кінець, смерть спіткає не тільки вас, а й нас, і Біля, і мою дружину...

— Вона дочка Веліялова і не слухає слова божого.

— Так само й я. Ви приносите нещастя не тільки собі, а й нам. Минулої зими — пригадуєте? — ми з вами застрягли в снігу, і я знаю вас як добру, але не розумну людину. Коли ви вважаєте за свій обов'язок боротися з поганцями, то це гаразд; але слід вам трошки прикласти розуму до цієї справи. Ця людина, Чер-

воний Баптист, не індієць: він нашої раси, такий самий упертий, як і я, і такий самий дикий фанатик, як ви. Коли ви з ним зійдетесь, то станеться чорт зна що. Я стану остеронь. Розумієте? Слухайте моєї поради і йдіть собі геть звідсіля. Якщо попливете за водою, то зустрінете росіян. Там, без сумніву, є православні священики, і вони покажуть вам безпечний шлях до Берингівського моря, — це там, де вливається Юкон, — а звідтіля вам не важко буде повернутися до країни цивілізації. Повірте моїм словам і викидайтеся, як мога швидко.

— Той, хто має бога в серці, а євангелію в руках, не боїться підступів людських і диявольських, — непохитно відповів місіонер. Я побачуся з цією людиною і буду з нею боротися. Один віроодступник, повернений до пастви, більша перемога, ніж тисячі на шлях навернених поганців. Той, хто дужий у злі, може бути дужий в добрі. Свідок тому — Савл, що мандрував до Дамаску, щоб перегонити християнських невільників до Єрусалиму. Голос спасителя промовив до нього: — Савле, Савле, на що гониш мене? — Тоді ж Павло пішов за господом і став великим спасителем душ людських. Так само, як і ти, Павле із Тарса, працюю і я в винограднику господньому. Його ласки ради терплю лихо і напасті, глум і зневагу, муки й кару.

— Принесіть-но торбинку з чаєм і чайник з водою! — гукнув зараз же місіонер до своїх гребців. — Не забудьте взяти оленячу шинку й каструлю.

Його люди, що їх він сам навернув на шлях божий, зійшли на берег і всі троє стали навколяшки; руки, спина їхні були навантажені таборним приладдям. Вони дякували богові за перехід через пустелі й щасливе прибуття.

Гей Стокард дивився на цю церемонію з глузливою непохвальністю; вся ця романтика й урочистість ані крихітки не впливали на його душу, що визнавала лише матеріяльні факти.

Червоний Баптист, дивлячись на все це здалека, впізнав знайому поставу, згадав свою дружину, що поділяла з ним ложе під відкритим зоряним небом, на горах і в лісах, згадав і дочку, десь поблизу Гудзонової затоки поховану.

III.

— Забудьте, Баптисте! Я про це й думати не можу! Припустім, що цей чоловік дурень і ні до чого нездатний, але все-ж таки я не можу зріктися його.

Гей Стокард зупинився, намагаючись виявити словами сувору етику своєї душі.

— Знаєте, Баптисте, він мені давно вже в'ївся, чимало клопоту завдав. Але-ж, розумієте, він моєї раси, білий і... і... ну, я не міг би купити моє життя коштом його життя хоч, би й був він негр.

— Хай буде так — відповів Червоний Баптист. — Я зробив вам ласку, дав право вибору. Тепер же я прийду з своїми жерцями й вояками, і тоді або я вас уб'ю, чи ви зречетеся свого бога. Видайте мені вашого жерця в моє цілковите розпорядження, і тоді я вас відпущу з миром, інакше тут вам і кінець. Увесь мій нарід ненавидить вас, навіть немовлята наші. Ось дивіться, діти покрали ваші човни.

Він показав на річку. Голі хлопчики посповзали з високого берега, повідв'язували човни й пустили їх за водою. Коли їх винесло по-за рушничний постріл, вони повлізали до човнів й повеслували до берега.

— Віддайте мені жерця того, і вам повер-

460468
нуться човни. Ну! Відповідайте. Але не квап-
теся, обміркуйте гарненько.

Гей Стокард похитав головою. Він скинув очима на жінку з країни Теслін, що тримала його хлопчика біля грудей, і може, завагався б, якби не зустрівся очима з людьми, що стояли перед ним.

— Я не боюсь,— промовив Стерджес Овен,— господь — заступник мій, і я ладен іти в табір невірних. Ще не дуже пізно. Віра рухає гори. Навіть в одинадцяту годину я можу повернути його душу до істинної віри.

— Зваліть на землю та зв'яжіть цього червоного поганця,— хрипко прошепотів Біль.— Хай буде у нас закладником. Коли наскочуть червоношкірі, ми його приколимо.

— Ні!— відповів Стокард.— Я йому дав слово, що він говоритиме з нами безпечно. Тут так, як на війні, а тому, Білю, треба шанувати звичаї війни. Він повадився чесно, остерегав навіть нас, і... і, сто чортів, не можу ж я порушити свого слова.

— Він свого теж не порушить, не турбуйтесь.

— Безперечно, але я не дозволю якомусь метисові буту чеснішим від мене. Чому-б не виконати те, чого він хоче: віддати місіонера, і край.

— Ні,— вагаючися, відказав Біль.

— Що, ніяково?

Біль, злегка почервонівши, припинив розмову.

Червоний Баптист все ж таки чекав остаточного вирішення. Гей Стокард підійшов до його.

— Ось що, Баптисте, я прийшов до вашого села з метою Коюкуком податися далі, за водою. Не мав на думці нічого лихого. Серце моє було чисте. Воно й тепер чисте. Але ось приходить цей жрець, як ви його звете.

Центральна бібліотека

Біологічного факультету 17

Ізв. №

Я не привів його сюди. Чи був би я тут, чи ні, він однаково прийшов би. Але коли вже він тут, я мушу заступитися за нього, бо він з мого народу. І я боронитиму його. Але це не буде дитяча гра. Ваші оселі спустіють, пануватиме в них мертва тиша, ваш нарід, мов після голоду, порідішає. Правда, потерпимо й ми, але твої вояки...

— Але ті, що залишаться живі, матимуть спокій; слова чужого бога і голоси чужих жерців уже не дринчатимуть в їхніх ухах.

Обидва розмовці, низнувши плечима, відвернулися; метис подався до свого табору.

Стерджес Овен покликав до себе своїх двох людей, і вони вкупі почали молитися. Стокард з Білем почали рубати сокирами сосни, щоб спорудити на захист бруствери. Дитина заснула. Мати, поклавши її на купу хутрів, взялася допомагати в роботі. Отже, з трьох боків табір уже був захищений; прикрий схил позаду виключав можливість нападу з цього боку. Скінчивши готування, двоє людей ще виступили на відкрите місце, щоб розчистити чагарник. Тим часом, з протилежного, ворожого табору вже чути було гамір, гуркотіння бойових барабанів та голоси жерців, що збуджували лютість народу.

— Найгірше те, що вони нападатимуть наскоками, — жалкувався Біль, коли вони вже повертались з сокирами на плечах. — Та ще вони чекатимуть до півночі, коли темно буде стріляти.

— То, може, краще почати зараз?

Біль, замінивши сокиру на рушницю, став націлятися. З-поміж індіців яскраво вирізнялася постать одного із знахурів.

— Готово? — запитав він.

Гей Стокард відкрив коробку з набоями, улаштував жінку в такому місці, де б вона могла безпечно набивати рушницю, і дав сигнал. Знахур упав. На мить запала тиша, і враз розтялося дике голосіння. Полетіла ціла туча костяних стріл. Вони не досягали.

— Кортить мені глянути на цього халамидника, мовив Біль, удруге набиваючи рушницю, — їй богу, влучив йому просто межі очі.

— А що, не клюнуло? — промовив Стокард, сумно хитаючи головою.

Баптист, очевидно, встиг угамувати своїх вояків. Замість прискорити атаку при ясному денному світлі, постріл спричинився до спішного відходу: індійці виходили з села за зону пострілу.

В повному розпалі свого прозелітичного поривання, почувачи заступництво боже, Стерд-жес Овен кілька хвилин тому зважився б один піти в табор невірних, сподіваючись чуда, або вінця мученицького. Але, чекаючи, настрої його пересівся, і запал помалу згасав. В ньому прокидався природний інстинкт.

Фізичний страх переміг віру в блаженство, любов до бога поступилася перед любов'ю до життя. Він не вперше це відчував, — з давнього досвіду знав, що наближається спокуса.

Він ще раніш боровся з нею не раз, але завжди вона його перемагала.

Пам'ятав, як одного разу, на воді, люди до непристосованості гребли серед бурхливих криг, а він у критичну хвилину, поіннятий страхом смертельним, кинув весло і почав несамовито благодіяти порятунку у свого бога. Багато бувало різних випадків. Спогади про них були неприємні. — Соромно йому було, що дух його немічний, а голос плоти дужий. Але ж любов

до життя! Любов до життя! Він не міг її позбутись. Їй завдяки його невідомі предки продовжували свій рід, їй завдяки і він його продовжуватиме. Його хоробрість, якщо хоробрістю це можна назвати, була витвором фанатизму. Хоробрість Стокардова й Білева була любов до ідеалу, що глибоко пустив коріння. Любов до життя була в них не менша, ніж у нього, але расові традиції були ще дужчі. Не те, щоб їх не страшила смерть, але вони були досить відважні, щоб не купувати життя ганебною ціною. Місіонер підвівся, охоплений хвилиним настроєм самопожертви. Він до половини переліз засіку, щоб добутися до другого табору, але враз охляв, плюхнув до долу — весь якась тремтяча, плаксива маса: — Як дух скерує! Як дух скерує!

— Хто я, що наслідуюсь відкидати веління божі! Ще до створення світу все було написано в книзі. Навже я, червяк, стану вискріпати сторінку звітіля чи який небудь рядок, її! Як бог звелить, так і дух скерує.

Біль, перехилившись, підвів його на ноги і, мовчки люто потряс. Потім він кинув цей жмут тремтячих нервів і звернув увагу на двох прозелітів. Але вони виявляли мало страху; жваво і весело готувалися до наступних військових дій.

Гей Стокард, стиха порозмовлявши з жінкою, обернувся до місіонера.

— Приволочи його сюди, — промовив він до Біля.

— Ну, а тепер повинчай нас, тільки швидше — промовив він до Стерджеса Овена, коли той став перед його.

— Важко вгадати, чим усе це кінчиться; тим то я й рішив упорядкувати свої справи, — промовив він до Біля, немов виправдуючись.

Жінка слухняно чинила волю свого білого господаря. Для неї обряд не мав ніякісінького значіння. На її думку, вона була одружена з того самого дня, коли вони почали вкупі жити. Сопутники місіонерові були за свідків. Біль квапив місіонера, щоб не барився. Гей Стокард підказував дружині відповіді, і, за браком персня, округлив її палець своїми: великим та указовим.

— Поцілуйте молоду! — гримнув Біль.

Стерджес Овен не насмілювався навіть заперечити.

— Тепер охрестить дитину!

— Та щоб усе було, як слід! — додав Біль.

— Треба бути добре озброєним, ідучи в далеку мандрівку, — пояснив батько, взявши хлопчика з рук його матери. — Мені одного разу довелося застрягти в Каскадах, і я мав усе в своєму мішку, крім соли. Ніколи цього не забуду. Може, жінці з хлопчиком доведеться сьогодні вночі перейти далекий кордон, а тому треба, щоб усе в них було гаразд. Між нами, Білю, це занадто далеко путь, але ми ще можемо виграти. Ще позмагаємось.

Філіжанки води було досить, щоб охрестити, і дитину поклали в безпечний куточок барикад. Чоловіки розклали вогонь, і вечір була готова. Сонце сквапливо сунуло на північ, що раз нижче схиляючись до обрію. В цьому місці небо ставало червоним і кривавим. Тінь довшала, світ згасав, і в темній лісовій глибині життя поволі завмирало. Навіть дике птаство на річці притишувало своє гомінливе стрекотіння і теж немов поснуло. Лише тубільці гучніше знімали галас. Гуркотіли бойові барабани, і заглушливо лунали несамовиті дикунські пісні.

Але тільки-но зайшло сонце, усе замовкло. Північна запала тиша. Стокард став навколяшки

й почав роздивлятися крізь барикади. Заплакала дитина від болю, і це його засмутило. Мати нахилилась над нею, і вона знову заснула. Тиша була безкрая, глибока. Раптом голосно заспівали дружню пісню ріполови. Ніч минала.

Закишла на галявині ціла ватага темних постатів. Засвистіли стріли, заспівали натягнуті тетівки. Раптом спис, влучно кинутий сильною рукою, прошив жінку з Тесліна, тоді саме, коли вона нахилилася до дитини. Слабка стріла, пролетівши поміж брусами, вп'ялася в руку місіонерові. Не було ніякої спроможности спинити напад. Просторінь між двома таборами усалася трупом, але решта індіців, мов хвиля морська, котилися вперед, розбиваючись об барикади й перелізаючи через них. Стерджес Овен сховався в шатрі, але інших хвиля змила геть і покрила.

Гей Стокард один лише вплив на поверхню, відкидаючи від себе індіців, що, немов ті цуценята, скармили. Йому пощастило вхопити сокиру. Темна рука раптом вхопила дитину за голу ніжку й витягла з-під матери. Тут же недалечко маленьке тільки закружилось у повітрі й розбилось об дерево. Гей Стокард, розсікши голову індіцеві аж до підборіддя, став прочищати місце навколо себе. Коло диких людей чим раз більше стягалось, засипаючи його дощем зубчастих, кістяних стріл і ударами списів. Вже сонце зійшло. У малиновому ранковому присмерку хвиля, коливаючись, котилась то вперед, то взад, нахлинала і відливала. Двічі, коли йому від сильного удару застрягла сокира, індіці опадали Стокарда, але він що разу їх відкидав. Вони падали під ноги, і він топтав мертвих і поранених, аж слизько стало від крові. А день все ж таки яснів, і ріполови

співали. Нарешті вороги з жахом відхлинули від нього, а він, тяжко дихаючи, сперся на свою сокиру.

— Присягаюся душею своєю! — гукнув Червоний Баптист: — Ти ж чоловік. Зречися свого бога, і будеш живий.

Стокард тихим голосом, але з повагою відмовився.

— Дивіться! Це-ж баба! — Стерджеса Овена привели й поставили перед метиса. Крім уразки на руці, він був зовсім непошкоджений, але, пойнятий нестямним жахом, кидав очима в усі боки. Героїчна постать скаліченого стрілами, байдужливого, невгамовного богохульника, що з погордою обіперся на свою сокиру, приковувала до себе його погляд. Він відчув велику заздрість до цієї людини, що так спокійно сходила до темної брами смерті. Запевне Христос, а не він Стерджес Овен, був створений по тому ж образу. А чому ж не він? Він невиразно відчував прокляття спадщини — кволість духа, що перейшла на нього від далеких предків; його поймав гнів проти творчої сили, — під яким би символом вона не виявлялась, — тієї сили, що створила його, слугу свого, таким кволим. Навіть людину дужчу за нього цей гнів і ця скрута змусили би зректися віри, а Стерджеса Овена й поготів. Жахаючись лютої людської, понехтував він гнівом божим. Він захопився служінням богові лише для того, щоб упасти. Йому дано було віру без сили віри, йому дано було благодать без сили благодати. Це було несправедливо.

— Де ж тепер бог твій? — запитав метис.

— Не знаю.

Він стояв рівно, нерухомо, як дитина, що відповідає з катихизиса.

— Чи маєш ти бога взагалі?

— Мав.

— А тепер?

— Ні, не маю.

Гей Стокард витер з лица кров і всміхнувся. Місіонер дивився на нього з цікавістю, як увісні.

Йому здалося, ніби він стоїть десь безмежно далеко від усього. В тому, що сталося і повинно було статися, він ніби не брав ніякої участі. Був лише глядачем — здалека, так, здалека дивився на все.

Слова Баптистові ледве доходили до нього.

— Добре. Дивіться ж, щоб цю людину звільнити, і щоб не сталося з нею лихо якесь. Хай іде з миром. Дайте йому човна та їжі. Скеруйте його до росіян, хай оповістить жерцям їхнім про Червоного Баптиста та його країну, де немає ніякого бога.

Вони повели його на край крутого берега, де всі зупинились, щоб діждатися фіналу трагедії. Метис обернувся до Гея Стокарда.

— Бога нема? — промовив він до нього. Гей Стокард усміхнувся на це. Один із молодих індіців схопив списа і став наготові.

— Чи маєш ти бога?

— Так, маю бога моїх батьків.

Він міцніше стиснув сокиру. Червоний Баптист подав знак, і спис прошив йому груди. Стерджес Овен побачив, як кістяний наконечник списа пройшов наскрізь; бачив як Гей Стокард, усміхаючись, заточився і впав на землю. Почув як тріснув, зламавшись, держак списовий.

Тоді поплив униз річкою, щоб росіянам принести звістку про Червоного Баптиста, що в його країні нема ніякого бога.

ЗАГАДКА.

I.

Сказати коротенько, місис Сейзер промайнула в Давсоні, наче метеор. Вона приїхала на-весні, собаками, на санях, з франко-канадськими вояжерами; проживши з місяць розкішно, вона, тільки-но скінчився льодохід, подалася річкою вверх. Лише чоловіками заселений Давсон ніяк не міг зрозуміти цього поспішного від'їзду, і чотириста жильців його засумували, відчувши себе самотними, аж новина про викриття золотих рудокопалень у Номі розпоширила старі вражіння, що поступилися місцем для нових. Бо ж Давсон зустрів був місис Сейзер дуже гостинно. Вона була гарненька, чарівна та ще й удова до того. Тим то й вона відразу придбала собі цілу низку адораторів: ельдорадських королів, урядовців та менших синів, що шукали пригод і пожадливо нашоросували вуха, почувши шелестіння жіночої сукні.

Інженіри-гірняки шанували пам'ять її чоловіка, покійного полковника Сейзера. Синдикати й головні його представники з побожністю згадували всі його діла, бо ж він був відомий рудокопальний діяч. Шанували його у С.-Штатах, а ще більш у Лондоні.

Для всіх було загадкою, чому з усіх на світі жінок, оця саме жінка надумала приїхати до цієї країни.

Але жильці північні практичний нарід; вони

зневажливо ставляться до теорій і визнають самі лише непохитні факти. Для багатьох із них Карен Сейзер була найістотнішим фактом. Вона бачила речі в цілком іншому освітленні, про що свідчить ота швидкість, з якою чергувалися освідчення і відмови протягом чотирьох тижнів її перебування у Давсоні.

Але зникла вона, і зник факт, — залишилася загадка.

Щоб розв'язати її, доля, з ласки своєї, дала одну вказівку. Остання жінчина жертва, Джек Куран, що даремно пропонував їй своє серце і рудокопальню в 500 футів на Бонанці, святкував своє горе, бенькетуючи цілісіньку ніч.

І ось опівночі він зустрівся з П'єром Фонтеном, провідником вояжерів Карен Сейзер.

Знюхавшись один з одним, вони почали піяти; тоді-ж вони таки зовсім сп'яніли.

— Ге й! — гукнув П'єр хрипким голосом: — Навіщо місис Сейзер приїхала сюди? Доведеться вам самим поговорити з нею. Я нічого не знаю. Знаю лише, що вона весь час питає за якусь людину... П'єр, — каже вона до мене: — П'єр, ви мусите знайти цю людину; дам вам тисячу доларів, аби тільки знайшли. Ця людина... Ага! Ім'я її — Дейвід Пейн. Так, мусьє, Дейвід Пейн. Вона раз-у-раз повторює це ім'я. Увесь час я всюди шукаю цю людину, це ж диявольська праця... але ніяк не можу знайти цієї проклятої людини, і тисячі доларів не одержав. Сто чортів!..

— Ага! Одного разу прийшли люди із Серкл-Сіті, що знали про цю людину... говорили, що він на Берч-Кріку. А мадам... Вона промовила: Вон, дуже зраділа й повеселішала. Тоді звернулась до мене... — П'єре, — каже, — запрягайте собак. Незабаром поїдемо. Якщо знайдемо цю людину,

я дам вам ще одну тисячу доларів. Я ж відповів їй: — Так, мадам, їдьмо скоріше!

Тепер, — гадаю я; — ці дві тисячі доларів уже мої, напевне мої. Хвалько хлопчина! А тут з'являються ще люди із Серкл-Сіті й кажуть, що Дейвід Пейн повернувся до Давсону. Так що ми з місис Сейзер зовсім не поїхали. Так, мусьє, сьогодні мені мадам сказала таке:—П'єре, купіть човна і все, що потрібно. Завтра поїдемо проти води! — Ага! Так, завтра ми їдемо. Отой проклятуший Сітка Чарлі взяв 500 доларів за човна. От клятий!

Отже другого дня, коли Джек Куран оповів усе, що чув напередодні, увесь Давсон цікавився питанням, хто цей Дейвід Пейн, і які його стосунки з Карен Сейзер.

Того ж самого дня, як сказав П'єр Фонтен, місис Сейзер із своїми вояжерами поплила на причалі вздовж східного берега до міста Клондайк Сіті, а потім попростували вони до західного берега, щоб уникнути кручі, і, нарешті, зникли на півдні серед лабіринту островів.

II.

— Так, мадам, це й є те саме місце. Один, два, три острови нижче ріки Стжарт. А ось і третій острів.

Так кажучи, П'єр Фонтен уперся жердиною об берег і повернув кермо проти течії. Жвавий метис швидко вискочив з мотузом на берег і прив'язав човна.

— Зачекайте хвилиночку, мадам; я піду подивлюсь.

Він зник за краєм берега, звідки донісся цілий хор собачих голосів; але через хвилину знову повернувся.

— Так, мадам, це та сама хатина. Я розві-

дався. Цієї людини я не знайшов. Вона не далеко пішла і не надовго, а то б не залишила собак. Можу закластися, що вона скоро повернеться.

— П'єре, допоможіть мені вийти. Я вся змарудилась від цього човна. Ви-ж могли б підстлати, щоб було м'якше. З цілої купи хутрів серед човна підвелась місис Сейзер в усій своїй красі.

Сама вона скидалась на ніжну лілею, але цьому вражінню суперечила та сила, з якою вона стиснула руку П'єрову, пружність її жіночих мускулів, що прийняли на себе тягар її тіла, та спритність її рук і ніг, що допомогли їй так легко вибратися на самий верх стрімчастого берега.

Обличчя її здавалось таким гарним, делікатним, а тіло вражало своєю силою.

Вона так легенько вийшла на берег, а проте щоки їй пашіли, а серце калатало швидше, ніж звичайно.

До хатини вона підійшла з якоюсь побожною цікавістю і ще більше зарум'янилась на лиці.

— Дивіться сюди!

П'єр показав на трісочки, розсіпані коло дров.

— Свіжі, два-три дні лише, як їх натесано; не більше.

Місис Сейзер кивнула головою. Вона хотіла заглянути в маленьке віконце, але нічого не побачила, бо віконце зроблено з нажированого пергаменту.

Після цієї невдачі, вона обійшла навколо до дверей, підняла до половини заціпку, щоб увійти, але, передумавши, знов заклала її. Потім раптом стала на одно коліно й поцілувала грубо обтесаний поріг. П'єр Фонтен, хоч був

цьому свідок, але й знаку не подав, що бачить, і ніхто згодом за це не дізнався. Один із веслярів, спокійно запалюючи люльку, раптом здригнувся від незвично-гострого окрику капітанового.

— Гей! Ви там! Ле Гуаре! Постеліть, щоб м'яко було, — наказував П'єр. — Побільше шкір та ковдр! Сто чортів вам!

Але скоро гніздо зруйновано, і більшу частину ковдр викинуто на високий берег, де вигідно умостилася місис Сейзер. Лежачи на боці, вона пильно дивилася на широкий розлив Юкона.

Далеко за горами небо похмурило, затяглося димом невидимих лісових пожеж. Крізь цей дим надвечірнє сонце тьмяно просвічувало, кидаючи на землю якийсь присмерковий одсвіт з фантастичними тінями. Навколо аж за обрій простягся незайманий край з пустельними нетрями: островами, лісом чатинним порослими, темними водами та скелястими, кригою покарбованими, гірськими кряжами. В цій пустелі не було ніякого сліду людського; жоден звук не порушував тиші. Країна здавалася якоюсь фантастичною, немов зачарованою невідомими чарами, задумливою таємницею широких просторів оповитою. Може, якраз це нервувало місис Сейзер: вона була непосидюща, поглядала то в один, то другий бік річки, а то вдивлялась у темні береги, вивчаючи напів-заховані гирла річні. Проминула година. Гребців послано на берег, поставити намети на ніч. П'єр залишився біля м-с Сейзер.

— Аж ось і він. Їде, нарешті! — промовив П'єр Фонтен, після довгої мовчанки, уважно дивлячись на край острова.

За водою, виблискуючи веслами, плив човен. На кермі манячила постать чоловіча, а на прові си-

діла жінка. Вони працювали з ритмичними розмахами. М-с Сейзер спочатку не звернула була уваги на жінку, аж поки човен наблизивсь: тоді чарівна жіноча краса раптом прикувала її увагу. Блуза із лосиної шкіри, фантастично оздоблена намистом, щільно прилягала до тіла і наче обкреслювала закруглені лінії; шовкова хустка веселого кольору трохи прикривала її чорно-синє волосся. Лице її було, наче відлите з бронзи; воно прикувало до себе летючий погляд м-с Сейзер. З-під ясно окреслених бровів виглядали пронизуваті, чорні, великі очі, трошки помонгольському скошені. Вилиці були великі, але обличчя не худе; щоки поволі спадали до тонкогубого рота; губи були тонкі, але якось по м'якому енергійні.

Це обличчя мало на собі невиразні сліди старовинної монгольської крові. Здавалось, що після довгих блукань повертався до свого рідного коріння расовий тип. Вражав її гарний орлиний ніс, з тоненькими тремтячими ніздрями, і взагалі віяло чимсь орлиним, диким від неї, — не лише від обличчя, а від усього її єства.

Насправді, вона являла собою татарський тип, змінений до ідеальності. Щасливе те плем'я червоних індіців, що на двадцять поколінь виплекає хоч одну таку своєрідну істоту.

Великими й сильними розмахами, у такт з чоловіком занурюючи весла, дівчина раптом повернула маленького човна проти течії і поволі підвела його до берега. За мить вона опинилася на піску і, перебираючи руками, підіймала на мотузі чверть туші щойно вбитого лося. Чоловік теж вискочив, і удвох вони швидко витягли човна на берег.

Собаки, скиглячи, лащилися до них; дівчина нагнулась погладити їх, а погляд її супутника

раптом спинився на м-с Сейзер, що підвелася з свого місця. Він подивився, протер собі очі, наче віри не йняв їм, і знову глянув.

— Карен! — промовив він просто, ідучи до неї й простягаючи їй руку. — Я одну хвилину думав, що це сон. Весною я на де-який час осліп був від снігу, і відтоді мої очі не раз бачили те, чого нема.

М-с Сейзер ще більш зарум'янилась, серце їй ще дужче закалатало. Вона всього сподівалась, тільки не цієї спокійно простягнутої руки. Однак, вона тактично стримала себе й сердечно стиснула руку.

— Розумієте, Дейвіде... Я часто мріяла приїхати до вас, і я б це зробила, але тільки... тільки...

— Тільки я не сповіщав вас.

Дейвід Пейн засміявся, стежачи за молодою індіанкою, що побігла до хатини.

— О, я цілком розумію вас, Дейвіде; на вашому місці, я, мабуть, так само вдіяла-б. Але бачите — ось я приїхала.

— Ну, то йдіть трошки далі, до хатини, та попоїжте чого-небудь, промовив він з радістю, не звертаючи уваги на жіноче благання, що вчувалося в голосі м-с Сейзер. — Ви, мабуть, стомилися. В якому напрямку мандруєте? Вверх? Значить, ви зимували в Давсоні, чи прибули з останнім льодом? Це ваш табір?

Він поглянув на вояжерів, що сиділи коло вогню на відкритому місці; потім, відчинивши двері, запросив її до хатини.

— Я приїхав сюди із Серкл-Сіті ще минулої зими; довелось іти льодом. А тут я оселився тимчасово. Маю на оці Гендерсон-Крік. Якщо не пощастить там, то в-осени подамся вверх Стюарт-рікою.

— Ви не дуже змінились, адже правда?—запитала вона, перебиваючи розмову і намагаючись скерувати її на особисту тему.

— Так, може трошки схуд, але зате зміцніли м'язи. Як ви гадаєте?

Вона, здвигнувши плечима, поглянула крізь неясне світло на дівчину індіанку, що на вогні пряжила великі шматки лосини, перемішаної з тоненькими шматочками сала.

— Чи на довго ви зупинялись у Давсоні? запитав він, не піднявши навіть голови: стругав якийсь березовий брус для топорища.

— Ні, всього лише кілька день, — відповіла вона, стежачи за дівчиною й ледве слухаючи. — Про що ви питали?.. У Давсоні?.. Так, прожила там з місяць, і рада була, що виїхала. Знаєте, тут на півночі чоловіки якісь первісні, дуже палкі у своїх почуваннях.

— Так воно й повинно бути, коли людина добирається до землі. Умовність з пружинною постілью вона залишає вдома. Але ви гарний час вибрали для від'їзду. Ви залишите країну ще до сезону москитів, і це буде таке щастя для вас, що, за браком досвіду, ви його й оцінити не можете.

— Думаю, що ні... Але розкажіть мені щось про себе, про своє життя. Хто ваші сусіди? Та чи є вони у вас?

Допитуючись, вона стежила за дівчиною, що товкла каву в мішку з муки, на припічку. З твердістю й спритністю, які свідчили, що нерви її такі самі первісні, як і спосіб цей, вона розтирала горошини важким кам'яним оскілом.

Дейвід Пейн, помітивши погляд своєї гості, злегка усміхнувся.

— Сусідів було кілька, — відповів він. — Мі-

сурійські хлопці та пара Корнвальців, але вони подалися до Ельдорадо на заробітки.

М-с Сейзер кинула запитливий погляд на дівчину.

— Індіїців тут, здається, чимало?

— Всі до одного подалися вниз до Давсона. В усій країні немає ані жодного тубільця, опріч хіба Вінапі, але й вона із Коюкука, за тисячу верст униз річкою.

М-с Сейзер раптом стало млосно; усмішка їй з уст не зникла, але лице Дейвіда відступило кудись далеко, немов вона його бачила у телескоп. Бантини у хаті затанцювали перед її очима, наче п'яні. Тут її попросили сісти до столу, і за обідом вона опам'яталась. Розмовляла вона мало, та й то здебільшого про країну й погоду. А Дейвід Пейн почав довго розповідати про мілкі літні копальні Долишньої Країни й глибокі зимові Горішньої Країни.

— Ви навіть не питаєте мене, чого я приїхала сюди на північ. Ви, напевне, знаєте.

Вони відійшли від столу, і Дейвід Пейн знову взявся за топоріще.

— Чи одержали ви мого листа?

— Із останніх? Думаю, що ні.

Цілком можливо, що він десь мандрує по країні Берч-Крік, або лежить у якогось торговця на Долишній річці. Пошта тут надзвичайно кепська. Ні порядку, ані системи, але....

— Не будьте бовваном, Дейвіде! Поможіть же мені! — промовила вона гострим, авторитетним тоном, що залишився в неї від минулих часів. Чому ж ви не розпитуєте про мене, про тих, що ми колись їх знали. Невже вас світ не цікавить більше? Чи знаєте ви, що чоловік мій помер?

— Невже? Мені дуже жалко! А давно?

— Дейвіде!

Вона мало не розплакалась з досади, але після оцих докорів, що вона їх висловила, їй стало легче на душі.

— Чи ж одержували ви хоч які-небудь листи від мене? Певне одержували, хоча й ніколи не відповідали.

— Останнього листа, де сповіщалось, очевидно, про смерть вашого чоловіка, я не одержав; інші, мабуть, пропали, але всеж таки деякі я дійсно одержав. Я... я читав їх голосно Вінапі, застерігаючи її, щоб знала вона, які злі її білі сестри. І я.... я гадаю, що це було їй на користь... Як на вашу думку?

Вона, не звернувши уваги на цей докір, промовляла далі.

— В останньому листі, що ви його не одержали, я сповіщала, як ви вгадали, про смерть полковника Сейзера.

Цьому вже минув рік, і я додала, що, коли ви до мене не приїдете, то я поїду до вас. І ось, обіцяла й приїхала.

— Я не знаю жодної обіцянки.

— А в перших листах!

— Так, ви обіцяли, але я ні про яку обіцянку не просив і не відповів, тим то й вважаю, що не дав на те згоди. Отже, я не знаю такої обіцянки. Але добре пам'ятаю другу обіцянку, що ви її, мабуть, теж пам'ятасте. Це було дуже давно.

Він випустив з рук топорище і підвів голову. Це було так давно, давно; а все ж я це пам'ятаю так ясно: і день, і хвилину, і кожну подробицю. Були ми з вами обоє в саду, де цвіли троянди, в саду вашої матери. Все брунилося і розцвітало... молода кров весінніми соками грала.... і я пригорнув вас до себе, це було

вперше... і поцілував ваші уста. Хіба ж ви не пам'ятаєте?

— Не нагадуйте, Дейвіде, не треба! Я пам'ятаю всю свою ганебну поведінку. Як часто я плакала! Якби ви знали, скільки я вистраждала!

— Тоді ви мені обіцяли... о, та ви тисячу раз повторювали це тими чудовими днями.... Кожний ваш погляд, кожний дотик вашої руки, кожне ваше слово було обіцянкою. А потім, як би це сказати, з'явився чоловік... Він був дуже старий, міг би бути навіть вашим батьком; був не гарний, але з боку громадського порядна людина. Не зробив зла, жив по закону; всі його шанували, і, найголовніше, він володів декількома невеличкими рудокопальнями: було їх з двадцять у нього. Мав ще кілька миль землі; займався ще й комерційними справами. Він....

— Але ж були й інші причини, — перебила Сейзер; — я казала вам: кепські матеріальні справи моїх батьків, нестаток. Ви ж розумієте, яке було жахливе становище. Я інакше не могла. Це не залежало від моєї волі. Вони жертвували мною. Ні, я сама віддалася на жертву. Як хочете, розумійте. Але, боже! Дейвіде, я відмовила вам! Ви ніколи не були справедливі до мене. Подумайте ж сами, що я пережила!

— Це не залежало від вашої волі? Примусили вас? Ні! Не могло бути такої сили на світі, щоб могла вас примусити поділяти ложе з тим чи з іншим чоловіком.

— Але ж я ввесь час вас любила! — заперечила вона.

— Я ніяк не міг звикнути до вашого мірива любови, та й досі не звик. Я нічого не розумію.

— Але ж тепер, тепер....

— Ми говорили про людину, з якою ви рішили одружитись. Що то людина була? Чим зачарувала вона вашу душу? Які чесноти були в неї?

— Правда, він був багатир; знався на справах, на відсотках. Мав розум обмежений, але чудово вмів перетягати гроші з чужої до своєї кишені. А закон лише посміхався на це. А коли закон дозволяв, то й християнська етика ухваляла. З громадського погляду він був людина не кепська. Але що це була за людина на мій, на ваш погляд, Карен, коли ми були з вами в саду рож?

— Не забувайте, він уже помер!

— Це справи ані крихітки не міняє! Я питаю вас, хто він був? Груба матеріальна істота, глуха до пісні, сліпа до краси, мертва до всього духовного. Він був жирний від лінощів, з відвислими щоками, і товстий живіт його свідчив про його ненажерливість.

— Але ж він помер. А ми живі тепер... тепер... Хіба ж ви не розумієте? Я була невірною, як ви кажете. Я згрішила. Добре, хай буде так. Чи ж не повинні й ви так само промовляти: — Я згрішив. — Якщо я порушила свої обіцянки, то хіба ж і ви цього не зробили? Де ж ваша любов, що так пишно розцвіла була у садку троянд. Де вона тепер?

— Вона й тепер отут! — гукнув він, палко б'ючи себе в груди кулаком. — Завжди жила тут!

— Я знаю, що ваша любов була велика, що не було більшої на світі, — так говорили ви в саду троянд. І все ж таки тепер вона не досить сильна, коли ви не хочете простити мені, що біля ваших ніг гірко заливаюсь слізьми.

Дейвід Пейн завагався; він хотів щось сказати, але не міг промовити ані слова. Вона

примусила його відкрити своє серце й висловити такі істини, що він їх сам ховав від себе. Вона стояла перед ним в усій своїй красі, осяяна пристрастю, що викликала старі спогади палкішого життя. Він одвернувся від неї, але вона знову, обійшовши, стала перед його очі.

— Погляньте ж на мене, Дейвіде! Погляньте! Адже я та сама, що й тоді була! І ви той самий, якби могли споглянути на себе. Ми не змінились обоє!

Її голова лежала на його плечі, і він уже напів-обняв її своєю рукою... але черкнув раптом сірник, і він схаменувся. Вінапі, байдужа до всього, що творилось, засвітила брудну лампу. Світло, спалахнувши, золотим вогнем запалило її бронзову красу, що яскраво вирізнілася на темному тлі.

— Ви ж бачите, що це не можливо! — промовив Дейвід Пейн, лагідно відстороняючи від себе біляву жінку. — Це ж неможливо! — повторив він, — ніяк неможливо!

— Вислухайте мене, Дейвіде! Адже я не дівчинка, і не з дівчачими ілюзіями, — промовила вона стиха не сміючи навіть наблизитися до нього. — Я ж уже доросла жінка, і добре все розумію. Звичайно, чоловіки завжди залишаються чоловіками. Проста звичка в цій країні. Це мене не здивувало, і я відразу догадалась. Адже це тільки місцевий шлюб, а не справжній.

— Ми таких питань не розв'язуємо в Алясці, — промовив він непевним тоном.

— Я знаю, але....

— Так, це шлюб тільки за місцевими звичаями; більш нічого.

— А діти є у вас?

— Ні.

— Немає й не...

— Не знаю, але ж в усякому разі це неможливо.

— Та ні ж.

Вона знову стала коло його й ласкаво докторкнулась до його смуглявої руки.

— Я чудово знаю звичай країни. Тут чоловіки завжди так поведуться. Вони не хтять назавжди залишатися тут, відірваними від усього світа. Жінці, чи дівчині, що з нею чоловік прожив де-який час, дають до Торговельної Компанії ордера на харчі за цілий рік, дають трохи грошей, і дівчина чи жінка тоді радісінька. — Сейзер здвинула плечима: — Так само й ви можете зробити з цією дівчиною. Ми забезпечимо її усім, але не на один рік, а на все життя. Скажіть, будь ласка, чим вона була тоді, коли ви її знайшли? Звичайною примітивною дикункою, що влітку їла рибу, а взимку оленину. Не наїдалася досхочу, голодувала. Коли б не ви, такою б вона й залишилась. З'явилися ви, і вона стала щаслива. Залиште ви її, забезпечивши всім, і вона буде ще щасливіша.

— Ні, ні! — запротестував він. — Це несправедливо.

— Слухайте, Дейвіде, ви ж повинні зрозуміти, що вона вам не рівня: між вами немає нічого спільного. Вона споконвічна дикарка, що від землі походить, при землі й залишиться, неспроможна відірватися від неї. Народжена дикаркою, дикаркою й помре. Але ж ми з вами — ви і я — пануюча, розвинена раса, ми — сіль землі, а через те й господарі. Ми створені один для одного. Найсильніша поваба — це расова, а ми ж з вами однієї раси. Розум і чуття це нам велять, сам інстинкт ваш цього вимагає. Цього ви не можете запевечувати. Ви не мо-

жете позбутися попередніх ваших поколінь. Ваші предки існували вже тисячу століть, і навіть сто тисяч, і рід ваш не повинен обірватися тут. Не повинен! Ваші предки на це не дозволять. Інстинкт сильніший від волі, раса могутніша від вас! Підемо, Дейвіде, підемо. Ми ще молоді, нас кличе життя, що таке хороше. Підемо!

Він звернув увагу на Вінапі, що вийшла з хатини погодувати собак, і похитав головою на знак заперечення.

Але жінчина рука вже обняла його за шию, і своїм лицем вона притулилась до його лиця. Перед ним повстало його суворе життя — марна боротьба з неблаганною стихією, жадливі роки холоду й голоду, первісне, дикунське життя, болісна порожнеча, що її не могло заповнити оте звіряче животіння. А тут з'явилася спокуса, що нашіптує йому про ясні теплі країни, музику, світло і радість, — що викликала спогади минулих часів. Він несвідомо віддався цим примарам. — Перед ним маячили обличчя, уривки забутих подій, веселі години, залунали в ушах звуки пісень, дзвінкий, розкотистий сміх.

— Підемо, Дейвіде, підемо! У мене вистарчить на двох усього. Наш шлях чудовий! — Вона обвела очима бідну обстанову хатини. — У нас вистарчить на двох. Світ коло ніг наших, і всі радощі наші! Ходімо, ходім!

Вона була в його обіймах і вся тремтіла, а він міцно пригорнув її до себе і вже підвівся... Та враз крізь товсті стіни добувся гострий окрик Вінапі: вона розбороняла собак, що покусалися.

Друга картина промайнула перед його очима: в лісі боротьба з ведмедем, пронизливий крик Вінапі і гавкотіння собак, що їх вона нацьковувала на звіря. Сам він серед цієї бійки, за-

хеканий, намагається врятуватися від кривавої смерти. Собаки з переломаними хребтами й розпоротими животами гинуть, виють у безсилах муках; білий сніг червоніє від крові людської й звіриної; лютий, невгамовний ведмідь згріб його, мене і душить. І раптом Вінапі, під час цієї жахливої бійки, простоволоса, з блискучими очима, мов та фурія, накидається на ведмедя, втикаючи кілька разів у нього довгий, мисливський ніж.

Піт проступив йому на лиці.

Він струснув з себе м-с Сейзер, що повисла була на його шиї, і відступився на кілька кроків. Вона, розуміючи, але ще не знаючи, що твориться в його душі, раптом відчула, що втрачає його назавжди, назавжди.

— Дейвіде! Дейвіде! — гукнула: — Я вас не залишу, — не залишу! Якщо ви не поїдете зі мною, то зістануся тут з вами, з вами. Увесь світ для мене ніщо без вас. Я буду вам за дружину отут, у північній країні; я готуватиму вам їжу, годуватиму ваших собак, протоптуватиму дорогу для вас, гребтиму вкупі з вами. Я можу це робити. Я дуже, повірте мені...

В цьому він не сумнівався; дивився на неї, але не підступав ближче. Лице його було суворе й жорстоке; пристрасть погасла в очах.

— Я розрахуюсь з П'єром, і хай він собі звідціля їде з гребцями. Я залишусь тут з вами, і чи буде тут священик, чи ні, з пастором, чи без пастора, — мені однаково. Я піду тепер за вами хоч на край світа. Дейвіде, Дейвіде! Вислухайте мене! Ви кажете, що в минулому я вас чимсь образила, — і це правда, — дозвольте ж тепер мені спокутувати свою провину. Якщо раніш я не вміла кохати, то дайте мені змогу тепер виявити свою любов до вас!

Вона впала на землю і, заливаючись слізьми, обняла його коліна.

— І ви ж любіть мене! Ви любіть мене! Пожальйте мене! Скільки я за ці довгі роки, чекаючи, вистраждала й витерпіла. Ви собі й уявити не можете!

Він нахилився й підвів її на ноги.

— Слухайте,—промовив він, відчиняючи двері й допомагаючи їй вийти на свіже повітря.— Цього не може бути. Не за нас одних лише доводиться думати. Ви повинні поїхати звідси. Бажаю вам щасливої дороги! Вас чекає важка праця, коли ви доїдете до Шістдесятої Милі, але у вас найкращі на світі гребці, і ви проїдете безпечно. Чи скажете ви мені прощай?

Вона опам'яталась, але дивилася на нього безнадійно.

— А якби... якби Вінапі... — вона завагалась і урвала.

Він угадав невисловлену думку й відповів:

— Так, навіть і в цьому випадку! — і додав: — це цілком не можливо! Про це не треба й думати!

— Поцілуйте мене! — промовила вона тихо, прояснівши на лиці. Тоді одвернулась і пішла геть.

— Здіймайте табор, П'єре — промовила вона до човнаря; він, один з усіх, не спав, чекаючи на м-с Сейзер.

— Нам треба їхати.

При світлі багаття його спостережливе око примітило на її обличчі якесь горе, але він поставився до її наказу, як до звичайнісінької на світі речи.

— Гарзд, мадам! — погодився він.

— А куди поїдемо? В Давсон?

— Ні, — спокійно відказала вона. — Проти води. До Дайї.

Він швидко кинувся до тих, що спали, й почав будити штовхаючи їх ногою й стягаючи з них ковдри; його голос лунав по всьому табору.

В одну мить розібрали шатра м-с Сейзер; горшки й кастрюлі склали до купи; ковдри поскачували. Люди, заточуючись, несли все приладдя до човна. М-с Сейзер стояла на березі й чекала, доки усе навантажать і настелять.

— Треба обігнути острів, — промовив П'єр, випускаючи довгий буксирний мотуз. — Ми поїдемо протокою, де вода тихша; гадаю, що швидко посунемося наперед.

Раптом він почув тупотіння ніг, зашелестіла торішня суха трава. Обернувшись, побачив індіанку, оточену кільцем наїжених вовкодавів. Вона наближалася до них. М-с Сейзер примітила, що лице індіанки, яке було таке спокійне під час їхніх завзятих змагань, тепер пашіло гнівом.

— Що ви наробили з моїм чоловіком! — раптом мовила вона до м-с Сейзер.

— Він лежить на лаві, немов хворий. Я запитала: що з вами сталось, Дейвіде? Ви хворі? Він, трошки промовчавши, сказав мені: добра дівчино, Вінапі, залиши мене, я згодом поправляюся. Що ви наробили мійому чоловікові? Га? Я думаю, що ви недобра жінка.

М-с Сейзер з цікавістю поглянула на дикунку, що все життя мала прожити з цим чоловіком, тим часом, як її доводилось виїздити самій серед темної ночі.

— Я думаю, що ви недобра жінка, — повторила Вінапі повільним, своєрідним говором людини, що розмовляє не дуже знайомою їй чужою мовою.

— Я думаю, що краще вам залишити нас і більш не приїздити. Га? Як ви думаєте? Адже він у мене один чоловік. Я індійська дівчина, а

ви американська жінка. Ви гарна й знайдете багато чоловіків. Ваші очі блакитні, як небо. Ваше тіло таке біле... ніжне...

Вінапі, не церемонячись, повела пальцем по лиці Сейзер. Та навіть не ворухнулась. П'єр, зробив уже крок, щоб відштовхнути дикунку, але Сейзер не дозволила йому цього зробити, хоч у серці почувала вдячність до нього.

— Все гаразд, П'єре, — мовила, — не турбуйтеся. Будь ласка, залишіть нас.

Він слухняно відійшов у бік, щоб не чути розмови, і там щось собі муркотів під ніс.

— Біленьке й м'якеньке личенько, як у дитини! Вінапі доторкнулась до щік Карен.

Скоро в нас з'являться москити, і вони вам все лице покусують. Воно набрякне, буде дуже, дуже боліти. Буде багато плям на вашому лиці. Гадаю, що краще вам тепер поїхати звідціля, поки їх ще нема.

Показавши рукою на течію річки, вниз, вона провадила далі:

— Ця дорога йде на Сент-Майкель, а ця, — показуючи вверх, — іде на Дайю. Краще, щоб ви їхали на Дайю. Прощайте!

М-с Сейзер щиро обняла індійську дівчину, поцілувала її й заплакала. Це надзвичайно здивувало П'єра.

— Шануй його! — гукнула Сейзер: — шануй його! — Швидко зійшла на берег, обернулась і ще раз промовила: — Прощай! — і миттю опинилась посередині човна.

П'єр пішов за нею і відчалив. Налагодив кермо і дав сигнал. Ле-Ґуар заспівав старовинної французької пісні; люди, немов примари, нахилилися над буксирним мотузом; кермове весло різало темні води ріки, і човен поплив у нічну темряву.

НЕЗАБУТНЄ.

Фортюн-Ла-Перл біг глибоким снігом, спотикаючись, плачучи й кленучи свою долю, Аляску, Ном, картярство і людину, яку проткнув ножем.

Гаряча кров замерзала йому на руках; страшна картина ще стояла в очах: людина, що схопившись за край стола, поволі спускається на землю; розкидані фішки й карти, раптовий жах, що опанував усіх, і тоді напружена тиша; круп'є, що зупинились на півслові, завмерлий брязкіт жетонів, злякані обличчя, довгий, затяжний момент мовчання. А далі страшне ревище, що жадало крові й помсти; воно бігло за ним слідом і сполохало все місто, звідкіля він утікав.

— Всю нечисту силу випустили з пекла, — сам до себе, глузуючи, промуркотів він і знову ввірнувся в якусь пітьму, прямуючи до берега.

Порозчинялись двері, заблищали вогні з хатів, з шатрів і з танцювальних залів повибігали люди, приймаючи участь у погоні. Людський галас, собаче виття вражали його слух, і він ще швидче біг. Шо сили, біг далі.

Поволі гомін позаду затихав. Погоня змінилась лютістю на невдале й безцільне шукання.

Лише одна тінь не відставала від нього; озируючись назад, він бачив, що вона то виринала на безкрайній сніговій поляні, то зовсім зникала в чорній пітьмі, зливаючись з тінню хатини, або перекинутого на березі човна.

Фортюн-Ла-Перл лаявся, лаявся слабо крізь сльози, як знесилена жінка. Він ще глибше пірнув у лабіринт збитого купами льоду, шатрів та покопаних ям. Часто натрапляв на натягнуті скрізь канати, на купи сміття, на безглуздо понабивані кілки і не раз падав на купи водою пригнаного, розкиданого в безладді примерзлого дерева.

Часами йому здавалось, що погоні за ним уже немає, і він зупинявся, щоб відпочити трошки. І тоді відчував, як голова йде йому обертом. Серце калатало, задуха підступала до горла. І знову тінь виринала із п'їтьми, і знову мчав він на-осліп, без пам'яті.

Раптом в його голові блиснула думка, і забобонний жах пробіг по тілі. Тінь не відступна раптом стала в його уяві символом долі картярської. Мовчазна, неблаганна і необорна, вона, справді, здавалася йому тою долею, що за спиною чекає кінця гри, коли готовими грішми доводиться виплачувати вигране й програне. Фортюн-Ла-Перл твердо вірив у те, що бувають зрідка моменти прояснення, коли людський розум звільняється з-під влади часу і простору і, вільний, буває у вічності, читаючи великі події з відкритої киїги майбутнього. Він зрозумів, що цей момент настав для нього самого, а тому, коли, повернуши від берега, знову побіг засипаною снігом тундрою, його вже не злякала тінь, що повставала перед ним що раз ясніше. Власною безпорадністю пригнічений, він зупинився серед безмежної, білої пустелі й обернувся назад. Його правиця вислизнула із рукавиці, і високо піднятий револьвер блиснув у блідому зоряному сьайві.

— Не стріляйте! Я ж без зброї!

Тінь набрала виразних тілесних форм. Фор-

тюн-Ла-Перл, почувши людський голос, аж затремтів і відчув якесь раптове полегчання.

Можливо, що обставини склалися-б инакше, якби Урі Брем був озброєний тої ночі, коли сидів на лавці в Ель-Дорадо і був свідком того вбивства. Ця-ж причина й примусила його бігти Довгим Шляхом з таким непідходящим йому товаришем.

Як би там не було, він знову крикнув:

— Не стріляйте! Чи ж ви не бачите, що я зовсім без зброї!

— А якого ж ви біса гналися за мною?.. — спитав Ла-Перл, спустивши револьвера.

Урі Брем здвигнув плечима.

— Тепер це справа не пильна. Я хочу, щоб ви пішли зі мною.

— Куди?

— До моєї хатини, на край табору. — Фортюн-Ла-Перл копнув мокасином у сніг і вилаявся найдобрішою лайкою, доводячи Урі Бремові, що той збожеволів.

— Хто ви такий і що я вам таке? — промовив він. — Ви хочете, щоб я з вашої ласки в клав свою голову в петлю?

— Я Урі Брем! — просто відповів той, і моя хатина на краю табору. Я вас не знаю, хто ви й що ви, але ж я бачив, як ви вбили чоловіка; ось кров його ще й досі на вашому рукаві, — і як на другого Каїна, все людство підняло на вас руку. Ви ж не маєте навіть притулку, де-б голову можна було прихилити. А в мене є хатина..

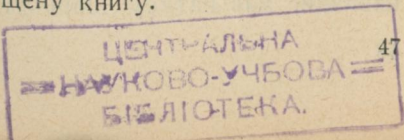
— Ради всього святого, замовчіть мені! — перебив його Фортюн Ла-Перл. — А то буде з вас другий Авель. Що за користь мені з вашої хатини, коли тисячі людей біжать за мною слідом, шукаючи мене скрізь. Я хочу втекти звідціля як найдалі, найдалі, найдалі.

— Але-ж прокляті вони свині. Мені кортить повернутися і ще кого-небудь із них відрядити на той світ, — свині вони. Хай ще буде одна славна різня, і тоді покладу кінець цій паскудній справі. Прожити все життя, боячись за свою шкуру... а ну його до біса оте життя, воно мені вже остогидло! — Він, як непритомний, спинився, пригнічений своїм безнадійним розпачем. Урі Брем скористався з цього моменту.

Був він людина не красномовна. Не було в житті його промови довшої, ніж оця, хіба що та, яку промовив пізніше та в іншому місці.

— Тому я й згадав про свою хатину. Я вас там так гарно заховую, що вас ніхто ніколи не знайде. Харчів у мене досить. Инакше ви ж не зможете нігде заховатися. Собак немає у вас, тай взагалі нічого немає. Море замерзло. Ст.-Майкель — найближчий від вас пост. Посланці рознесуть звістку про вас по всіх усядах. Те-ж саме буде з перевозом коло Анвіку, — отже жадної надії на порятунок. Поживете трохи в мене, поки все це розвіється. Вони всі про вас забудуть через місяць, а може й того менше. Захопляться паничним стремлінням в Йорк, та й ще може чим; тоді можна буде вам іти слідом за ними, під самим носом, а вони цього й не помітять. Я маю свій власний погляд на справедливість. Коли я берегом біг слідом за вами із Ельдорадо, то зовсім не мав на думці видати вас вашим ворогам. Мій власний погляд нічого спільного не має з їхніми поглядами.

Урі Брем раптом зупинився, побачивши, що вбивця виймає з кишені молитовника. При жовтавому світлі полярного сяйва стояли вони на морозі, поскидавши шапки й рукавиці і руки поклавши на священу книгу.

Урі Брем запрягнувся, що не видасть нікому Фортуна Ла-Перля. Цю присягу Урі Брем ніколи не мав на думці порушити й ніколи її не порушив.

Біля дверей Бремової хати Фортюн-Ла-Перл зупинився, вагаючись, чи йти, чи ні. Його страшенно здивувала ця людина, що з своєї ласки, невідомо через що, дає йому притулок у себе. Проте при світлі свічки хатина йому страшено сподобалась, до того ж і мешканців тут більше не було. Він швидко скрутив цигарку, тим часом, як Брем зварив каву. Його тіло трошки відпочило в теплі, і він, вдаючи якусь недбалість і безпечність, розсівся на лаві, пильно придивляючись крізь дим і вивчаючи Бремове обличчя.

Це було мужнє обличчя. В ньому була якась таємнича сила, захована й нікому невідома. Зморшки на лиці були глибокі, аж скидалися на рубці. В суворих рисах не було ані лагідності, ані юмора.

З-під густих, мохнатих брів визирали сірі, холодні очі. Під випнутими вилицями позначалися глибокі ямки. Підборіддя й щелепи свідчили про стійку упертість, яку підкреслював низький лоб. Ще казав він про те, що людина ця, коли треба, буває нещадна. — Усе було грубе й суворе: і ніс, і губи, і голос, і зморшки коло рота.

Це було обличчя людини, що багато прожила своїми власними думками, людини, що не звикла звертатись до кого-небудь за порадою, що часто по ночах боролась з янголами і зустрічала ранок із щільно замкненими устами, щоб ніхто ні про що не дагадався. Його розум був не широкий, але глибокий. Фортюн-Ла-Перл, навпаки, мав натуру широку, але неглибоку,

тим то й не міг він ніяк зрозуміти Урі Брема, яка то в нього вдача.

Якби Урі Брем сміявся, коли йому радісно, або плакав, коли йому сумно, то він зрозумів бо його, але ж німі, таємничі риси його обличчя були загадкою: Ла-Перл ніяк не міг збагнути захованої в ньому душі.

— Поможіть же мені, добрий чоловіче! — промовив Урі Брем, коли вже трохи попоїли. — Треба опорядкувати, бо може хто з гостей завітає.

Фортюн-Ла-Перл муркнув своє ім'я й почав допомагати господареві.

При стіні стояла лавка, що кінцем упира-лася в куток.

Це був немудрий прилад, накладений з укри-тих мохом колод, що їх пригнало морською хвилею. Грубіші кінці в ногах випиналися нерівним рядом. Урі поскидав з них мох під стіною і вийняв з лави три колоди. Тоді відпиляв нерівні кінці і знову вставив, так що нерівний ряд у ногах зялишився такий, як і був. Фор-тюн приніс із ями-комори кілька мішків з му-кою і поклав їх на долівку один на одного під дірою з-під тих трьох підпиляних колод. На них Урі поклав пару довгих морських мішків, а зверху — кілька шарів моху й ковдр. Під цими ковдрами, що простягалися від одного кінця лави до другого, міг спокійно лежати Фортун-Ла-Перл. Ніхто навіть би й недомислився, що там хтось є.

Протягом найближчих тижнів був трус по всіх хатинах і шалашах у Номі. Не минули ні-кого. Але Фортюна не знайшли в його куточ-ку. На хату Бремову найменше звернули уваги: нікому ж на думку не спадало, щоб у цьому найгіршому на землі місці можна було знайти вбивця Джона Рандольфа. Після труса Фортюн-

Ла-Перл виліз з кутка і спокійно собі ходив по хаті. Раз-по-раз закурював цигарки, а то з нудьги розкладав пасьянс. — Хоча вдачею був веселий, жартівливий, та швидко звик до мовчазного Урі Брема. Вони ні про що не розмовляли, а тільки іноді обмірковували плани й заходи переслідувачів, говорили про стан дороги і про ціни на собак.

Та й про це говорили не часто і коротенько.

За цей час Фортюн-Ла-Перл почав був придумувати нову систему до гри в карти. Годинами й днями сидів і тільки й те робив, що тасував і здавав; занотовував різні комбінації карт довгими шпальтами, а потім знову тасував і здавав. Нарешті й ця робота йому остогидла, і він сидів, схиливши голову на стіл. Йому ввижалися знайомі таверни у Номі, де повно людей, де безугаву працюють круп'є, а стрекотіння рулетної кульки не замовкає аж до самого ранку. Його самотність та свідомість свого горя пригнічували його, що він годинами сидів, не поворухнувшись і оком не зморгнувши. Бувало іноді, що стримувана злоба проривалась і викликала в його гіркі й жалісливі нарікання: мовляв, доля мало всміхається йому, не мав він від неї нічого доброго.

— Життя — погана гра, — повторював він завжди свою одноманітну думку.

— Мені ніколи не щастило. Моя мати породила мене нещасним? З молоком її всмоктав я прокляття. Такий вже мені вийнявся жеребок нещасний. Та чи ж винний я тому? Навіщо ж мати так на мене нарікала? Чому вона не помогла мені стати на ноги? Чому добрі люди не помогли? Навіщо я без копійки грошей приїхав до Сітлю? І чого я, як свиня в болоті, валявся,

їдучи до Номі? Навіщо я зайшов до Ель-Дорадо? Я прямував до Великого Піта за сірниками. І як це так, щоб у мене своїх сірників не було? І навіщо мені забаглось курити? Ви ж, розумієте, що все це завчасу було придумано, чого доброго, ще до мого народження. Ось воно що! Навіщо трапився на моїй дорозі Джон Рандольф, що одночасно зі мною поставив на карту? Хай йому чорт! Так йому й треба! Чому не змовчав він? Не зачекав, щоб я вперед поставив? Адже, він знав, що я майже зовсім програвся. Чому ж це я не стримав себе? Чому-ж? Чому? Чому?

Фортюн-Ла-Перл качався по землі, даремно допитуючи про все сліпу долю.

Підчас таких нападів Урі Брем мовчав і не рухався, тільки сірі очі робились якісь каламутні й тьмяні, наче-б то це його зовсім не цікавило.

Та й правду сказати, ці люди не мали нічого спільного, і навіть Фортюн-Ла-Перл частенько замислювався, що спричинилося тому, що Урі Брем заступився за його.

Нарешті прийшов кінець чеканню.

Людська жадоба крові мусить іноді поступитися перед жадобою золота. Вбивство Джона Рандольфа згодом перейшло в місцеві спогади і нікого вже більше не турбовало. З'явився убивця перед очі людські у Номі, то, звичайно, люди на де-який час відклали-б свій від'їзд у далеку путь, щоб дати справедливості зробити своє діло; але ж у тім-то й річ, що місце перебування Фортюна-Ла-Перля вже зовсім їх не цікавило. У них були пильніші справи. По річках було багато золота, а на берегах знайшли рубіни. Ось-ось почнеться повідь, а тому люди з великими мішками сквапно лагодилися від-

плисти туди, де за нечувано дешеvu ціну здобувалися дорогі речі.

Отже, однієї ночі Фортюн з Бремом запрягли собак у сані і поїхали на південь зимовою дорогою. Але не зовсім на південь: море було у них на схід від Ст.-Майкеля, вони перейшли межиріччя й поїхали Юконом аж до Анвіка, за кілька сот миль від Юконового гирла. Потім прямували далі на північний схід, мимо Коюкука, Танани й Мінука, — об'їхали Великий Поворот коло Форт-Юкона, разів зо два перейшли полярне коло, а потім по узгір'ю подалися на південь. Путь була важка, і Фортюн-Ла-Перл знову здивувався-б, чого ж це мандрує з ним Урі Брем, якби той не пояснив йому, що на Іглі в нього копальні й робітники. Ігл стояв мало не на самім кордоні; за кілька миль вже маяв англійський прапор над казармами в Форт-Кудагі. Далі були: Давсон, Пелі, Файв Фінгерз, Вінди-Арм, Карібу Кросинг, Ліндерман, Чількут і Дайя.

Проминувши Ігл, вони стали спочивати. Це був їхній останній відпочинок. Вставши ранком, мали піти далі різними дорогами. У Фортюна полегчало на серці. Всюди почувалось, що наближається весна; дні що раз довшали. Шлях переходив на Канадську територію. Ось недалечко й воля, сходить сонце, а Велика Межа все ближчає. Світ великий, і він знову міг малювати в своїй уяві пурпуровими кольорами картину майбутнього. Він висвистував підчас сніданку і навіть приспізував уривки пісень. Урі Брем тимчасом запрягав собак і лагодився в дорогу. Кінець кінцем усе було готово, і Фортюнові не терпілося стояти на місці. Тоді Урі Брем підтягнув колоду до вогню і сів на неї.

— Чи чули ви коли небудь про шлях Здохлого Коня? — Він задумливо дивився вгору, а Фортюн сердито покивав головою, нарікаючи на затримку.

— Бувають иноді зустрічі за таких обставин, що ніколи й не забути, — промовляв далі Урі Брем дуже повільним, тихим голосом.

Отож, за таких обставин стрінувся я з однією людиною на шляху Здохлої Коняки. Багато людей зазнало лиха 1897 р. на Білому Перевалі, — отже й не даремно прозвали це місце так. Коні гинули, як москити від перших приморозків, і гнили купами від Скагвея до Бенета; вони здихали на скелях, труїлися на Семіті, пропадали з голоду на озерах. Вони падали в дорозі, як мухи, або топились у річці під тяжкою вагою і розбивалися в щент об скелі. Вони ламали собі ноги в розколинах і, падаючи під вагою, викручували собі в'язи. Иноді й з головою пірнали в болоті і топились або, напоровшись на позабивані в землю палі, роздирали собі животи. Господарі застрілювали, заморювали їх до смерти роботою. Коні здихали, і люди поверталися до берега, щоб купувати нових коней. Не завжди й добивали їх, багато де-хто залишав знівечену коняку серед дороги, знявши попереду сідло й підкови.

Серця людям або рвалися з одчаю, або кам'яніли, і вони ставали звірями, оті люди, що йшли шляхом Здохлої Коняки.

І ось тут я зустрів людину з серцем і терпінням Христовим. То була чесна людина. Сідаючи відпочивати, він і з коней здіймав вантаж, щоб і кінь міг трохи спочити. За сто мір корму він платив по п'ятдесят доларів і більше. Якщо коні понамулюють собі спини, він підкладав під сідло свої ковдри. Інші-ж люди зовсім не

дбали за коней, і сідла виїдали їм рани з тарілку завбільшки.

Де-які не доглядали, щоб завчасу підкувати коней, коли стирались підкови, і тоді коні збивали собі копита аж до м'яса. А цей чоловік останнього долара витрачав на ухналі. Все це мені дуже добре відомо, бо ми з ним спали на одному ліжку, їли з одного горшка і були один одному, як рідні брати, тоді, як інші люди губили розум і вмирали, проклинаючи бога. Хоч як зморений, він часто спинався, щоб підтягти, або попустити ремінці; аж слюзи на очі йому набігали, дивлячись на це безкрає страждання. У межигір'ї, де коні ставали на задні ноги, а передні підіймаючи, мов ті коти дерлися на стіну, дорога постелилася трупами коней, що позривалися з стежки. І він тут стояв серед пекельного смороду, допомагаючи ділом і ласкавим словом; чекав, поки промине вся валка. Коли часами зривався кінь, він зупиняв усіх, аж поки не дасть якого порятунку. І на це ніхто не смів йому ані слова сказати. Наприкінці дороги один погонич, замучивши п'ятдесят коней, хотів був купити наші. Але ми лише поглянули один на одного та на наших коників гірської породи із східнього Орегону. Він нам пропонував п'ять тисяч доларів, та й до того був нам великий скрут на гроші, але згадали ми отруйну пашу в Саміті, переході через Скелі, — і мій побратим, ні слова промовивши, поділив коні на двох: то його, а то були мої. Він поглянув на мене, і ми один одного зрозуміли. Він погнав моїх коней в один бік, а я його в другий. Взяли ми свої рушніці й постріляли всіх коней. Людина, що замучила п'ятдесят коней, без пам'яті нас проклинала за це, аж у горлі захрипла.

Але-ж та людина, що споріднився я з нею, як з рідним братом, на шляху Здохлого Коня...

— То був Джон Рандольф, — з іронією докінчив Фортюн. Урі Брем кивнув головою й промовив:

— Я дуже радий, що ви мене зрозуміли.

— Я готовий, — відповів Ла - Перл, і колишній гіркий вираз з'явився в його очах. — Робіть те, що треба, та тільки скоріше.

Урі Брем підвівся на ноги.

— Я вірив у бога все своє життя. Я вірю, що він любить справедливість. Вірю, що й тепер він дивиться на нас, вибираючи кого - небудь з-поміж нас двох. Я вірю, що моїй правіці призначено виконати волю його. Ця моя віра така дужа, що хочу рівні нам дати шанси. Хай бог сам чинить свій суд над нами.

При цих словах Фортюнові серце радісно застукало. Бремів бог йому був невідомий, але ж він вірив у свою долю, а доля йому сприяла з тієї самої ночі, коли він біг снігом униз до берега.

— Але ж у нас один тільки револьвер, — завважив він.

— Нічого, будемо стріляти по черзі, — відповів Урі Брем; вийняв барабан із кольта і почав його уважно розглядати.

— Давайте, краще картами вирішимо, кому першому стріляти.

Фортюнові, на згадку про карти аж кров заграла, і він витяг колоду з кишені. Урі на знак згоди кивнув головою. Без сумніву, йому й тепер пощастить. Здіймаючи карти для здачі, згадав він чогось про схід сонця, і раптом здригнувся від радості, коли виявилось, що здавати доводилось йому. Він перетасував карти і здав. В Урі не було козира, Фортюнові

випав туз. Коли вони відмірювали п'ятдесят кроків, йому здавалося, що кордон уже страшенно близько.

— Коли воля божа на те, що ви мене покладете, то собаки і весь припас ваш. В моїй кишені знайдете готову запродажню, — пояснив Урі, ставши проти Фортюнового дула і вип'явши свої широкі груди.

Фортюнові вже ввижався залитий сонцем океан; струснувши з себе це мариво, він націлився. Був дуже уважний. Двічі спускав руку з револьвером, коли весняний вітер гойдав соснами. Але за третім разом став на одно коліно, схопив міцно обома руками револьвер і стрільнув. Урі крутнувся на місці, скинув руки, заточився і впав на сніг.

Але Фортюн знав, що куля влучила не зовсім гаразд, а то Брем не крутнувся-б.

Коли Урі, перемагаючи своє безсилля, підвівся й, стоячи на вколюшках, сказав дати йому револьвера, Фортюнові заманулося ще раз стрільнути. Але він кинув цю думку. Доля йому досі сприяла, і він почував, що, зробивши злочин, знову зазнає кари. Ні, він буде чесним. До того ж Урі був так важко поранений, що ледве чи достарчить йому сили тримати в руках важкого револьвера, щоб добре націлитися.

— А де ж тепер ваш бог? — глузував він з пораненого, передаючи йому револьвера.

Урі відповів:

— Бог ще не сказав останнього свого слова. Будьте ж наготові: він скоро скаже. Фортюн став до нього обличчям, але повернув груди в бік, щоб менше куди було цілитись. Урі, наче п'яний, хитався, але чекав, поки вітер стихне хоч на хвилинку, щоб краще стріляти.

Револьвер був справді дуже важкий, а тому він

так само, як Фортюн, сумнівався в успіху. Але він все ж таки затиснув його, витягши руку над головою, а потім поволі став спускати вперед і вниз. В ту мить, як тільки з'явилися перед ним Фортюнові груди, він спустив курок.

Фортюн не закрутився на місці....

Але враз веселий Сан-Франсиско потьмарився і згас в його очах. Залитий сонячним світлом сніг зовсім потемнів.

Фортюн-Ла-Перл в останнє заляв свою долю, що й цього разу зрадила його.

СИВАШКА.

— О, якби це я була чоловіком....

В самих словах її не було якоїсь рішучості, але смертельне призирство, що спалахнуло в її чорних очах, таки вплинуло на чоловіків, які були у шатрі.

Томмі, англієць - моряк, збентежився, а галантний Дик Гемфриз, корнвельський рибалка, колишній капіталіст і власник американських лососиних промислів, як завжди, дивився на неї променисто-лагідними очима.

Він віддав жінкам більшу частину свого грубого серця, а тому ставився до них поблажливо, коли вони химерували, або коли їхній обмежений світогляд перешкоджав їм бачити речі такими, які вони є. Ось чому промовчали ці два чоловіки, три дні тому давши притулок у своєму шатрі зовсім майже замерзлій жінці. Вони її обігріли, нагодували й врятували її речі від носіїв-індійців. За них чимало доларів довелось заплатити, та ще довелося вчинити маленьку демонстрацію Дикові Гемфризові, що тримав увесь час наготові вінчестера, поки Томі поділяв платню по-між індіями. Сама собою справа була не великої ваги, але мала велике значіння для жінки, що відважилась на таку небезпечну мандрівку, підчас не менш небезпечного натиску на Клондайк в 1897 р. Чоловіки заняті були своїми власними нагальними справами, та косим оком дивилися, коли

жінка наважувалась мандрувати на північ сама, щоб перебути там сувору полярну зиму.

— Якби я була чоловіком, то знала б, що мені чинити! — повторила Моллі, блиснувши очима, де відбилася зосереджена настирливість п'яти поколінь, що народилися в Америці.

Раптом усі замовкли. Томмі засунув у юконську піч деко з сухарями й підкинув трохи дров. В його жилах під смуглявою шкірою розливалася гаряча кров, і коли він нагнувся, шия йому почервоніла.

Дик трьохкутною, морською голкою пришивав якісь ремінці до її пакунків; його лагідність ані крихітки не порушив вибух жіночого обурення, що ось-ось загрожував потрясти це бите вітрами, стареньке шатро.

— Ну, й що ж було б, коли б ви були чоловіком? — лагідно запитав він. Трьохкутна голка застрягла в сировій шкірі, і він на хвилину припинив свою працю.

— Коли б я була чоловіком, то негайно прив'язала б собі ремінці до спини й подалася б у дорогу. Я-б не чекала в таборі, аж поки замерзне Юкон; в мене-ж бо ще з половину вантажу не перевезено. А ви, ви чоловіки й сидите отут, склавши руки, боячись вітру й дощу. Кажу вам просто: наші янки зовсім не такі, як ви. Вони-б відразу поїхали до Давсона, хоч би довелось їхати крізь пекельний вогонь. А ви... ви... ах, як би я хотіла бути чоловіком!

— Я дуже радий, моя дорога, що ви не чоловік.

Дик Гемфріз швидко засилив нитку у голку.

Бурливий вітер з силою накинувся на шатро, і мерзлий дощ злісно застукав по полотні. Дим, затриманий вітром, повертався назад дверцятами грубки з уїдливым запахом чатини.

— О боже! Чому жінки не здібні відчути

голос розуму! Томмі в темному кутку підвів голову й подивився на жінку своїми заплаканими від диму очима.

— Невже чоловік зовсім неспроможний довести своєї мужности? — Томі з лайкою підвівся й почав зривати шатра. Вони всі трое виглянули на двір. Картина, що вони побачили, мало їх потішала. Поблизу стояло кілька намочених шатрів; далі спускався крутий берег аж до узгір'я, де шумуючи спадала гірська вода.

Подекуди росли дрібні сосни на алювіяльному ґрунті; вони вказували на близькість смуги будівельного лісу. А далі, на протилежному схилі, ледве білили крізь дощову завісу невиразні обриси глетчера.

Якраз у цей час, коли вони дивились, обвалилась униз величезна передня частина глетчера; страшенний гуркіт покрив пронизливе голосіння бурі.

Моллі мимоволі відступилась.

— Дивіться, жінко. Дивіться добре! Чи ж можливо йти протягом трьох миль в найлютішу бурю, аж до озера Кратера, через два льодовці, слизькими скелями, іти в брід по коліна бурхливою річкою? Дивіться ж, кажу вам, жінко—янкі! Дивіться! Ось де ваші чоловіки—янкі!

Томмі люто показав рукою в бік, де стояли шатра.

— Янкі! Мамині мазунчики! В дорозі вони, чи що? Чи хоч у одного з них прив'язані ремінці до спини? А ви ще хочете вчити нас, чоловіків, нашій же роботі! Дивіться ж!

Друга величезна гора, відірвавшись од глетчера, покотилася вниз. Вітер вдерався у відкритий прохід шатра, надимаючи його боки; шатро загойдалося, як величезний пухир, при-

в'язаний линвами. Навколо їх закрутився дим, а гострий град зашмагав по тілу. Томмі швидко затагнув кінці шатра і повернувся до вогню. Дик Гемфріз, кинувши в кутік полагоджене дорожнє реміння, закурив люльку. Навіть Моллі на цей раз переконало те, що вона побачила.

— Але ж там моє плаття! — мало не крізь слюзи промовила вона; в цю хвилю жіночість таки перемогла. — Вони лежать у ямі зверху і можуть зовсім зіпсуватись. Чувте, кажу вам, що можуть зовсім зіпсуватись.

— Нічого, нічого! — промовив Дик: — Не хвилюйтесь, моя мила. Я вже досить старий, можу бути братом вашого батька, бо ж у мене дочка старша від вас. Я вам накуплю різного вбрання, коли ми доберемося до Давсона, останніх своїх доларів не пожалію.

— Коли ж то ми приїдемо до Давсона? — призириство знову захлинуло її хвилию. — Скоріше ви згинете де-небудь у дорозі. Ви ж утопитесь у болотяній калюжі. Ви... ви... британці... Ці слова раптово вихопилися в неї, у них вилилось все її обурення. Якщо ці слова не примусять їх рухнутися з місця, то вже ніщо не може. Томі знову почервонів, як рак, але тримав язик за зубами.

Очі Дикові трошки пом'якшали. Він мав ту перевагу проти Томі, що колись була в його за дружину біла жінка. Спадковість п'яти американських поколінь за де-яких обставин є не зовсім зручна; одною з таких «обставин» у данному разі було неминуче сусідство з одноплеменцями: ті чоловіки були британці. Її предки і нащадки тих предків на морі й на суходолі завжди воювали з ними та їхніми предками. Так само вони й далі воюватимуть. Треба ж було їй виправдати традиції своєї раси.

Вона була жінка сучасна, але у її крові кипіло всевладне минуле. Це не одна Моллі Травіс взувала резинові чоботи, одягала непромокальний плащ та реміння на спину, ні, в її особі це робили тисячі, десятки тисяч її попередників; вони й передали їй оте енергійне підборіддя, оту рішучість в її очах. Моллі Травіс хотіла засоромити оцих британців, бо незчисленні тіні минулого стверджували панування своєї раси.

Чоловіки їй у цьому не заважали. Дик тільки запропонував був свій цератовий плащ, тому що її макінтош у таку погоду захистить не більше, як звичайний папір. Але вона з призирством відмовилась від його послуг, натякаючи на свою самостійність. Отож він, докурюючи люльку, не промовив більше ні слова, аж доки вона, одгорнувши поли шатрянi, пішла залитим водою слідом.

— Як на твою думку, чи дійде вона?— вигляд Дика перечив його байдужій інтонації голосу.

— Ви питаєте, чи дійде вона? Якщо вона й витримає таке повітря, поки дійде до ями-комірки, то все одно збожеволіє від мук і холоду. Чи витримає вона? Та вона ж збожеволіє. Ви ж сами знаєте, Дик. Об'їжджали ж ви навколо рогу Горн. Знаєте, чи добре то лежати зверху, між обмерзлими вітрилами, підчас хуртовини, коли б'є тебе сніг і град, лежати доти, що аж ладен заридати, мов та дитина мала.

— Плаття! Вона за плаття хвилюється! Вона ж тепер не зможе відрізнити спідниці від кастрюлі, чи чайника.

— Я думаю, що нам не слід було й відпустити її.

— Еге. Спробували б ви не пустити її, то присягаюсь, що вона оце шатро чисто розтро-

щила б. Біда з нею, що вона дуже відважна. Але це її трошки присмирить.

— Так, — погодився Дик. — Вона дуже горда. Але все ж таки добра дівчина. Трохи дурненька, що вигадала собі таку мандрівку, але значно ліпша за ту породу жінок, «підійми мене й понеси мене». Вона з нашої породи, і ми повинні вважати на неї. Адже, жінка вигодовує і виховує чоловіка. Ми ж не здобудемо мужности від таких жінок, що звуть себе жінками лише тому, що носять спідниці. Кішка, а не корова викохує тигра.

— А якщо вони безрозсудливі, то ми що, повинні миритися з цим? Чи ж не так?

— Це ще питання: якщо гострим ножем поріжешся швидше, ніж тупим, то це ще не значить, що ми повинні його затуплювати об залізо.

— Воно цілком правдиво, але коли повстає питання про жінок, то я б скоріше віддав перевагу жінкам з тупим лезом.

— Ну, що ж ви з приводу цього знаєте? — запитав Дик.

— Де-що...

Томм вийняв пару Молліних панчох і почав сушити їх, розклавши на колінах.

Дик, дивлячись на нього трошки з пересердя, почав і собі витягати з Молліного мішка вогкі речі, щоб трохи просушити їх коло печи.

— А мені здавалось, що ви говорили, ніби то ніколи не були одружені, — сказав він.

— Невже? Та я й не був одружений... ні, що я кажу, — я ж був одружений, та ще й з якою жінкою: здається, в світі не було подібної до неї.

— Що, може зірвалось з якоря? — Дик широко махнув рукою.

— Так, відродів, — додав Томмі, промовчавши

трошки. — Біб бурхливо кипів на передній комфорці, і він пересунув горщик на холодніше місце. Потім скалкою перегорнув сухарі, щоб визначити їхній стан, і поклав їх на бік, накривши мокрим рушником. Дик, по чоловічому заховавши свою цікавість, мовчки вичікував.

— То була жінка, зовсім неподібна до Моллі. З племені Сивашів.

— Дик кивнув головою.

— Вона була не горда і добра; поділяла з чоловіком і горе, і радість: не відсахалася його в біді. Гребля не гірше за наших човнарів, а голод і напасть терпіла, як Іов. У бурю керувала лодкою й вітрилами, мов справжній моряк. Одного разу ми подались з нею шукати золота, вверх Теслінською дорогою, мимо Озера Несподіванок і Літл-Йеллоу-Гед. Харчові припаси в нас вийшли, і ми вже собак поїдали. Але скоро й собак не стало, і ми почали їсти упряж, м'якisini й хутра. Ніколи жадних нарікань, ніякого «підійми мене, неси мене». До нашого від'їзду вона мені лише сказала: «Потурбуйся за харчі», але як оце скоїлось таке лихо, то вона ніколи не докоряла мені словом «я ж тобі казала», а навпаки: — «Нічого, Томмі», — говорила мені, а сама з дня на день так слабшала, що ледве могла підняти лижву, а ноги її були всі в ранах. — Нічого, — казала, — я скоріше ладна була б терпіти голод, аби бути твоєю дружиною, Томмі, аніж що-дня розкішно обідати і бути клуч¹⁾ великого вождя Джорджа. Джордж був вождем чількутів і дуже хотів одружитися з нею.

— То були чудові дні. І сам я був не аби-який хлопець, коли вперше попав на їхній бе-

¹⁾ Клуч — жінка.

рег. Сівши на китоловну лодку Північна Зоря, я поїхав до Аналяски, а звідти аж до Сітки, полюючи на видр. — Тоді я стрінувся з Щасливим Джеком, — ви його знаєте?

— Я колись доручив йому свої речі в Колумбії, — обізвався Дик: — Він був людина нестримана; здається ж так? Любив страшенно жінок і віскі.

— Він самий і є. Ми ж їздили з ним торгувати аж два сезони ковдрами і всякою всячиною. Потім я здобув собі власну шлюпку, і, щоб не залишити його самого, поїхав на Джюно, де й зустрів Кіллісну; я її просто звав Тиллі. Зустрів її на березі, на індійському бенькеті. Вождь Джордж, шойно закінчивши сезонну торгівлю із Стиксами, за Перевалами, приїхав з Дайї мало не з цілою половиною свого племені. На танцях було багато сивашів, і лише я один білий. Ніхто мене не знав, окрім декількох молодих індіців, яких я зустрів по дорозі до Сітки, але історію кожного з них я вже знав від Джека-Щасливця.

— Всі розмовляли чінукським діалектом, і не догадуючись, що знав я його краще, ніж вони, — найбільше ляпали язиками дві дівчині, що втікли із Міссії Гейна, що на Лінському каналі. Вони були такі чепурненькі, чарівні дівчатка, — мені навіть прийшло на думку позалיצятися до них, — але вони були такі молоденькі! Бачите, — в них були трошки гостренькі язики. А як я до того ще й був новою людиною, то вони й почали глузувати з мене: і на думку їм не спадало, що я розумію кожнісіньке їхнє слово.

Наче не примічаючи цього, я почав танцювати з Тиллі, і що більше ми танцювали, то більше подобались одно одному.

— Він шукає собі жінки, — промовила одна дівчина.

— Мало шансів, — відповіла друга, — він знайде її тоді, коли сами жінки шукатимуть його.

— Молоді чоловіки й жінки, оточивши нас з усіх боків, всміхались і реготали, повторюючи її слова.

— Але ж він гарненький хлопець, — промовила перша дівчина.

Я не заперечую; що тоді обличчя моє було гладеньке й молоденьке, але мене давно вже мали за дорослого, тим то й слова її мене розлютували.

— Танцює з Джорджовою дівчиною, — промовила друга; — задасть же йому Джордж, бабахнувши веслом, що аж дух з нього вийде. Вождь Джордж, що був досить сумний, почувши ці слова, аж зареготав, хльостаючи себе руками по колінах. З нього був безцеремонний халамидник і він дійсно міг би віддубасити мене веслом.

— Хто ці дівчата? — запитав я Тиллі, коли ми опинились з нею в центрі кола. І тільки-но вона мені назвала їхні ймення, як я пригадав усе, що про них оповідав Джек — Щасливець. А він про них усе докладно знав, навіть те, чого й їхнє плем'я не підозрювало. Але я про все поки що мовчав і далі залицявся до Тиллі, не зважаючи на дотепні слівця дівчат та регіт слухачів. — Почекай трошки, Томмі, почекай — промовив я сам до себе. І я чекав, аж поки танці скінчилися; вождь Джордж приніс мені весло, для мене приготовлене. Всі сподівались якоїсь пригоди, коли ми перестали танцювати, але тоді я спокійно ввійшов в їхню гушавину, далі танцюючи. Дівчата з Місії знову насміхались, кинувши на мою адресу кілька слів. Я страшенно

обурився, але все ж таки не міг стриматись від сміху. Я несподівано обернувся до них.

— Чи скоро ви скінчите? — запитав я. — Подивились би ви тоді на них, коли вони почули від мене чінухську розмову. А слів я тоді не жалів. Я оповів їм усе про них самих, про їхніх батьків, матерів, сестер, братів, — усе, геть усе про всіх. Я викладав їм усі їхні гідкі вчинки, шахрайства, соромицькі пригоди. Я соромив їх безжалісливо. З усіх боків нас оточили. Вони зроду не чули білої людини, щоб так вільно з ними розмовляла їхньою говіркою. Всі реготали, oprіч дівчат із Місії. Навіть сам вождь Джордж забув про те, щоб почастивати мене веслом, відчувши, мабуть, повагу до мене.

— А дівчата ж то...

— Перестаньте, Томмі, — вигукували вони, заходячись гіркими слізьми. — Будь ласка, просимо вас, перестаньте. Ми будемо добрі до вас. Присягаємось вам, Томмі.

Але я їх добре знав і ганьбив далі, на чім світ стоїть. Я не переставав, аж вони кинулись мені до н!г, благаючи замовчати. Я раптом поглянув на вождя Джорджа; він і сам не знав, що йому роботи, і тільки засміявся глухим сміхом.

Отакі-то були справи. Коли я розлучався тієї ночі з Тиллі, я їй обіцяв, що залишуся в їхній місцевості на тиждень і хтів-би ще з нею побачитись.

Вона була не з тих жінок, що вміють не зраджувати своєї радості чи горя, а вдавати з себе байдужу; ні, вона одверто зраділа, як чесна дівчина. Справді, чудова дівчина! Мене ані крихітки не дивувало, що Джордж закохався в неї.

Але перемога була на моєму боці. Весь вітер, — так мовити, — вийшов з його вітрил і по-

чав надимати мої. Я хотів взяти її на човна й поплисти вниз до острова Врангель. Нехай би тоді посвистів,

Але не судилося мені так легко її здобути. Виявилось, що вона живе у свого дядька — опікуна, чи як він там у них зветься, і що цей дядько помирає від сухот чи якоїсь іншої легенної хвороби. Був він то добрий до неї, то злий, але вона не хотіла його кидати перед смертю. Перед своїм від'їздом я зайшов був до нього, щоб довідатись, скільки йому ще залишилося жити, але старий халамидник уже обіцяв її вождю Джорджові і, побачивши мене, так розлютувався, що аж кривлею почав харкати.

— Приїзди за мною, Томмі, і забери мене, — промовила вона, коли ми прощалися з нею на березі. — Добре, — кажу я, — приїду, якщо мене покличеш. — І я почав цілувати її, як цілують білі, коли вони закохані; цілував її так, що вона аж вся затремтіла, як осина. Я ж тоді аж до того знепритомнів, що хотів був іти до її дядька, щоб скоріше його відрядити на той світ.

Отож поїхав я до острова Врангель мимо Ст.-Мері, доїхав аж до самого Квін Чарлота, торгуючи, розвозячи віскі, промишляючи, чим попало.

Наставала сувора зима, і я вже був повернувся до Джюно, як одержав несподівано звістку.

— Приїздіть, — промовив старець, що приніс листа. — Кіллісну сказала, щоб ви негайно приїздили.

— А що таке? — запитав я.

— Вождь Джордж, — каже старець, — хоче одружитись з Кіллісну.

Але ж і холод був лютий. Такий їдкий був північний вітер, що солоня вода, яка бриз-

кала на палубу, вмить замерзала. І ось, за таких жахливих обставин, майже протягом 100 миль я пробивався до Дайї.

Зі мною був супроводник з острова Дуглас, але в дорозі його змило хвилею з корабля. Я тричі повертався на те саме місце, гадаючи його знайти, але й сліду його не бачив.

— Мабуть заляк від холоду, — перебив його Дик, розвішуючи Молліні спіднички, щоб трохи просушити, — пішов на дно, як камінь.

— Я теж так думаю. Отож я доїхав сам і був уже напів-мертвий, коли пізно ввечері добився до Дайї. Морський приплив поміг мені підтягти шлюпку аж до самого берега, в тихе гирло ріки, де я знайшов притулок від негоди. А далі неможливо було плисти, бо замерзла прісна вода. Гарделі й блоки до того пообмерзали, що я навіть не відважувався спустити клівер чи головне вітрило.

Передусім я вихилив пінту віскі, а тоді, залишивши все, як воно було, готове до відплиття, і закутавшись у ковдру, попрямував полем просто до табору. Не було й сумніву, що готується великий бенькет. Чількути прибули всі до єдиного, з собаками, дітьми, човнами, та ще опріч них плем'я Собаких Вух, плем'я Маленького Лєсося і Місії. П'ятьсот душ їх з'явилось на весілля Тиллі, і миль за двадцять жодного білого. Закутавши голову ковдрою, я просувався на самий перед поміж собаками й дітьми, і ніхто навіть уваги не звернув на мене.

Весілля відбувалося на широкій прогаліні, оточеній деревами; великі багаття горіли, і сніг мокасинами так міцно притоптали, що був він твердий, немав портландський цемент. Поблизу мене стояла Тиллі, вся в намистах, у яскраво-червоному вбранні, а проти неї стояв вождь

Джордж та його головні під-ватажки. Шаманові допомагали відомі знахурі з інших племен.

Мені аж мороз проходив по тілі, коли я дивився на те чортovinня, яке вони виробляли. І раптом я подумав: а щоб, справді, сказали ліверпульські мешканці, якби це тут мене побачили? Я згадав золотоволосу Гассі, що її брата я після першої своєї подорожи добре відлупцював за те, що не дозволяв матросові жєнихатись з його сестрою. Згадавши про Гассі, я поглянув на Тиллі.

Чудний цей старий світ, — подумав я. — Людина йде таким шляхом, що й матері про це не снилось.

Так ось як воно було. Коли піднявся страшенний галас, загуркотіли барабани з моржевої шкіри, і жерці почали виспівувати своїх пісень, — я промовив:

— Чи готова ти? — Боже! і оком не змигнула, рухом не зрадила себе, жоден мускул не здригнувся.

— Я знала все, — відповіла вона повільно і спокійно, як тиха весняна повідь:

— А куди?

— До високого берега, на самий край льоду, — промовив я впошепки. — Як тільки я крикну, то ти зараз же й біжи.

Не знаю, чи говорив я вам, що там була тьма собак. Так, їх було безліч. Тинялися геть усюди, — приручені вовки, та й годі. Коли вони вироджуються, то їх пускають у ліс до диких вовків, і звідтіля вони вже повертаються справжніми забіяками. Коло самих моїх ніг лежав один великий звір, а позаду другий. Я зловив одного з них за хвіст і так скрутив його, що він аж хруснув і зломився. Коли він розняв щелепи, щоб схопити мене за руку, я живо пій-

мав другого собаку і кинув першому прямо в пащу.

— Біжи! — гукнув я до Тиллі. — Ви знаєте, як гризуться собаки. В одну мить цілими сотнями вони вже лютували, гризлись, кидались одна на одну, валили з ніг дітей і скво; серед усього табору стався переполох.

Тиллі вислизнула, і я слідом за нею. Але коли я поглянув назад, то чорт спокусив мене повернутись; я так і зробив: скинувши з себе ковдру, пішов назад.

Собак уже встигли вгамувати, і натовп трохи починав приходити до пам'яті. Всі місця переплутались, ніхто й не примітив, що Тиллі зникла.

— Агов! — промовив я, схопивши за руку вождя Джорджа. Бажаю тобі, щоб дим твого шлюбного багаття підіймався як найвище, і щоб Стікси твої принесли хутра тобі на весну, як найбільше.

Скажу вам щирю правду, Дик. Зрадів же він тоді страшенно. Адже він переміг мене, збираючись одружитись з Тиллі.

Чому-б не повеличатись йому передо мною. Звістка про те, що я закоханий був у Тиллі, розійшлась усюди, по всіх таборах, і моя присутність надавала йому ще більше гордості.

Мене всі впізнали, бо був я без ковдри, і стиха почали насміхатися. Це було чудово. А ще краще було, коли я почав удавати, ніби нічого не знаю й не розумію.

— У чому справа? — запитав я. — Хто це з вас одружується?

— Вождь Джордж, — відповів шаман, пизенько вклонившись йому.

— А я думав, що він має аж дві клуч¹⁾.

¹⁾ Жінки.

— Він бере ще й третю, — вклонився вдруге шаман.

— Ось воно що! — І я відвернувся, наче це мене не цікавило.

Але справа повернула в інший бік, через те, що всі почали виспівувати: — Кіллісну! Кіллісну!

— Що за Кіллісну? — запитав я.

— Кіллісну, клуч вождя Джорджа, — гукали всі. — Я підскочив і скинув очима на вождя Джорджа. Він кианув головою, випнувши груди вперед.

— Вона не буде вашою клуч, — сказав я урочисто, а його лице аж почорніло, і рука намацала ніж.

— Дивіться! — сказав я: прийнявши позу великого знахура. Стежте за моїм димом!

Я зняв рукавиці, закачав рукави і замахав руками в повітрі.

— Кіллісну! — гукнув я: — Кіллісну! Кіллісну!

Я чарував, і тому вони всі полякались. Дивились на мене, тим то й не примічали відсутності Тиллі.

— Потім я ще тричі гукнув: Кіллісну і, зачекавши трохи, знов тричі. Все це я робив для більшої таємничості, щоб вплинути на їхні нерви. Вождь Джордж ніяк не міг зрозуміти, чого я добивався, і хотів був мені заборонити, але шамани сказали, що треба трошки почекати, щоб побачити, що я робитиму, а тоді перемогти мене словами, чи дією. Та й до того він був марновірною людиною і, мабуть, трохи боявся магії білої людини.

— Тоді я знову почав кликати Кіллісну, протяжно й ніжно заводячи по-вовчому, що аж жінки здригнулись, а чоловіки споважнілі.

— Дивіться! — Я стрибив уперед, показуючи пальцем на гурт скво. Розумієте, легше обманути жінку, ніж чоловіка.

— Дивіться!

Я підняв палець уверх, немов стежачи за льотом пташки: високо, високо, прямо над головою, наче слідкуючи очима, доки вона не зникла в небі.

— Кіллісну! — гукнув я, дивлячись на вождя Джорджа і вказуючи пальцем уверх, і повторив: — Кіллісну!

— Заприсягаюсь тобі, Дик, що обманом я таки добився свого. Принаймні половина з них бачила, як Тиллі зникла в повітрі. Я ручуся, що вони бачили події ще дивніші, коли пили в Джюно моє віскі. Чому-б мені їх не обманути, коли я продавав їм у закоркованих пляшках злих духів? Де-які жінки верещали, люди гуртками про щось шепталися між собою. Я схрестив руки на грудях і підняв високо голову, а вони почали далі від мене відступатись. Якраз прийшов час мені зникнути, але раптом вождь Джордж гукнув:

— Схопіть його!

Троє, чи четверо з них підійшли до мене, але я швидко закрутився, зробивши кілька псів у повітрі, натякаючи, що й їх можу послати вверх слідом за Тиллі.

І як тобі здається, чи хоч пальцем вони мене зачіпили? Ні за що в світі. Вождь Джордж знову показав на мене, але з них ніхто й з місця не ворухнувся. Тоді він сам хотів був мене взяти, але я повторив свій фокус, і його рука відсахнулась од мене.

— Хай ваші шамани пророблять таке чудо, яке я вам показав сьогодні, — сказав я. — Хай вони викличуть Кіллісну з неба, куди я її послав.

Але жерці, мабуть, почували обмеженість своєї сили:

— Хай діти ваші множаться, як з ікри лососі, — промовив я, шукаючи хвилинок, щоб утекти, — хай довго ще стоїть на цій землі ваш племенний тотем. Хай вічно буде дим над вашим табором!

Але коли б оці халамидники бачили, як я втікав від них на берег до човна, то напевне подумали б, що чари й на мене почали діяти. Тиллі трохи зогрівалась тим, що відбивала лід навколо шлюпки і була вже наготові, щоб вирушати в путь. Боже, як ми втікали, як ревів за нами вітер, як замерзала вода за кожним змахом весла! Вітрила були спущені; я керував, а Тиллі рубала лід. Пройшло отак з півночі, аж поки ми прибилися до берега острова Поркупайн¹⁾, де ми, тремтячи від холоду, сиділи в мокрих ковдрах, а Тиллі коло грудей сушила сірники.

Отже, як бачите, я трохи знаюся на цьому. Протягом семи років ми жили з нею вкупі, як чоловік і жінка; поділяли і радість, і горе. А потім якось несподівано вона серед зими померла, померла від родів, там угорі, біля станції Чількут. Вона тримала мене за руку до останньої хвилини; двері і вікна, з середини, в хаті, вже вкривалися товстим шаром льоду.

На дворі — самотнє вовче виття і тиша; в хаті — смерть і тиша.

Ви, Дик, не чули цієї тиші. Дай вам, боже, ніколи її не чути, сидячи коло людини, що помирає. Віддих її — мов свист сирени, а серце б'ється, б'ється, б'ється як приплив на березі морському.

¹⁾ Дикобраз.

Так, Дик, вона була сивашка, але справжня жінка. Біла, Дик, наскрізь біла. В останню хвилину вона промовила:

— Бережи мою перинку. Томмі, бережи її завжди.

Я обіцяв її волю вчинити. Тоді вона відкрила свої очі, повні муки й страждання.

Я була тобі доброю жінкою, Томмі, а тому хочу, щоб ти мені обіцяв... обіцяв... Слова немов їй застрягли у горлі.

— Я хочу, щоб ти мені обіцяв, коли вдруге одружишся, то бери білу, неодмінно білу, не треба більше сивашок, Томмі, не треба. Я знаю, тепер у Джюно багато білих жінок. Я знаю, білі на тебе пальцем показують: ось чоловік скво; білі жінки відвертають голови і не хтять навіть дивитися на тебе; вони не пускають тебе до помешкання, як інших чоловіків. І через що? А через те, що твоя жінка сивашка. Хіба ж неправда? Не добре це. Тому я й умираю. Обіцяй мені. Поцілуй мене на знак того, що даєш обіцянку.

Я її поцілував, і вона задрімала.

— Це буде добре... добре... — шептала вона. В кінці, коли виходив з неї вже останній дух, я приклав вухо аж до самих її губ; вона в останнє опам'яталась.

— Згадай, Томмі, згадай про мою перинку.

І потім вона померла. Померла від родів, там, на станції Чількут.

Буря налетіла на шатро і мало не перекинула його. Дик набив люльку. Томмі, заваривши чай, відсунув чайник у бік, на випадок, що повернеться Моллі.

А де ж у той час була дівчина з блискучими очима й кров'ю янкі? Снігом засліплена, вона, падаючи, повзла на руках і колінах, за-

дихалася од вітру, шукала шатра. Величезний клумак, що був у неї на плечах, все ж таки міцно витримував натиск оскаженілої бурі.

Вона до того зморилась, що не могла навіть відв'язати полу, щоб увійти в шатро. Помогли Дик і Томмі. Потім, набравшись духу, напруживши всі свої сили, вона ледве влізла, заточилась і знесилена впала на землю. Томмі живо здійняв клумак з її плечей. Почувсь брязкіт посуду. Дик, наливаючи віскі у склянку, підморгнув Томмі; той відповів йому: — Плаття, — прешепотів він але Дик докірливо похитав головою.

— Ось що, маленька жіночко, — промовив він, після того, як Моллі, випивши віскі, трошки підкріпилась. — Тут є сухий одяг: передягніться швидко. А ми тимчасом вийдемо та позастромлюємо коли в шатро, щоб трошки підміцнити. Потім ви нас покличете, і ми будем обідати. Скажете ж нам, коли буде готово!

— Можу тепер заприсягтися вам, Дик, що після цього в неї вже нема тієї відваги, що раніш була, — промовив Томмі, коли вони порачкували проти вітру.

— Але ж та відвага її красить, — відповів Дик, нахилиючи голову, бо ціла хвиля наморози несподівано налетіла на них з по-за шатра. — Це ж та сама відвага, що її набиралися й ми з молоком матернім, і що спокон віку жила в народі нашому!

ЛЮДИНА З РУБЦЕМ НА ЩОЦІ

Усе своє життя Джекоб Кент був над міру скупий. Ця скнарість породила тяжке зневір'я що до людей; розум і вдача зазнали такої зміни, що став він людиною зовсім неприємною; ніхто з ним не хотів мати ніяких справ. Та ще й до того його напали галюцинації; був він упертий в своїх поглядах. Ще з молодих років був ткачем, але золота Клондайкова пропасниця, отруївши йому кров, відірвала його від варстата.

Його хатина стояла на півдорозі між постом Шісдесята Миля і Стюарт-рікою; люди, що звикли йти цією дорогою на Давсон, мали його за грабіжника-барона, що сидить у тверджі й вимагає мита з усіх, хто проходить його поганою дорогою. Але більшість мало культурних мандрівників, що йшли з Стюарт-ріки, не дуже добре знали історію минулих віків, а тому інакше характеризували його, вживаючи здебільшого різних крутих виразів.

Між иншим, хатина та була не його власна, її збудували кілька років тому два рудокопи, що мали там тимчасовий притулок. То були дуже гостинні хлопці; мандрівники так звикли зупинятися там, що заходили на-ніч до цієї хатини і тоді, коли рудокопи вже давно її покинули. Це було дуже зручно, бо-ж не треба було розташовуватись табором, гаяти час, коли була готова хатина. Існував навіть там неписаний закон, що кожний мандрівник, виходячи,

залишав в'язку дров для нового гостя. Рідко було так, щоб не збиралося на-ніч душ зо дванадцять, а то й двадцять.

Джекоб Кент, помітивши це, самовласно помістився й запанував у цій хатині. Від того часу всі мандрівники мусіли платити по долару з душі за право спати на долівці.

Джекоб Кент сам пильно зважував пісок, та ще й не без того, щоб кого-небудь не обшарпати.

Та ще й таке завів він у себе, що посто-
яльці носили йому воду й рубали дрова. Звичайно, це було явне розбищацтво, і жертвою його був лагідний нарід, що ненавидячи його, все-ж таки дозволяв йому чинити беззаконство.

Якось одного квітневого дня сидів він біля дверей,—ні дати, ні взяти, хижий павук; милуючись промінням воскреслого сонця, виглядав ситих мух собі на поживу. Неначе крижане море, недалеко протікав Юкон, що зникав на північ і на південь за двома величезними колінами і мав добрих зо дві милі завширшки. На його нерівній поверхні проходив санний шлях. Це був вузький, кепський шлях, що мав вісімнадцять цалів завширшки і дві тисячі миль завдовжки. Кожний фут цієї дороги був проклятий від людей, як ні одно інше місце в світі божому.

Джекоб Кент цього дня був у прегарному настрої. Звечора він покрив рекорд, давши при-
тулок не менш, як двадцяти восьми мандрівникам. Правда, було трохи незручно: четверо всю ніч хропіло під Кентовим тапчаном. Зате мішок з золотим піском значно потяжчав. Цей мішок з блискучим золотим скарбом був і радістю, і горем Кентового існування. Для нього пекло й рай сполучувались укупі в цьому вузькому отворі: хатина була лише на одну кімна-

ту, отже, видима річ, Кент завжди потерпав, щоб часом не пограбували. Це з легким серцем могли би зробити оті бородаті, одчайдушні мандрівники. Таке йому частенько ввижалось вісні; мучили його кошмари. — Де-які до його навідувалися увісні дуже часто, і він їх добре знав, особливо придивився до одного з них, — то був отаман з бронзовим обличчям і з рубцем на щоці. Цей добрий хлопець був найнастирливіший від усіх. Через його саме Кент понакопував багато схованок у хатині й по-за хатиною, де переховував свої скарби. Що-разу, закопавши золото, він кілька ночей спав спокійно, а там знову увісні хапав за комір людину з рубцем на щоці, — ловив її на гарячому вчинку, саме тоді, коли вона викопувала мішка. Прокинувшись, він знову перекопував його на друге місце. Не можна сказати, щоб він цілком вірив у свої сні, але він вірив у передчуття, телепатію та в астральні тіла живих осіб, які, де-б не перебували в даний мент, завжди посягали на його багатство. Він і далі нещадно стягав гроші з тих, що ступали за його поріг, і кожна унція золотого піску, трапивши до його мішка, завдавала йому тільки більше турбот.

Джекоб Кент сидів та грівся на сонці. Раптом щось йому спало на думку, і він зірвався на ноги. За найвищу розвагу в житті було йому важити і переважувати золотий пісок; але незабаром і ця розвага справила якусь недовгоду. Вага його була дуже маленька: на ній можна було зважити не більше, як півтора фунти, то-б то вісімнадцять унцій, тим часом у нього скарбів було утрое більше. Він не міг усього зважити за раз, і це його страшенно засмучувало. Не маючи втіхи такої, він навіть наполовину згу-

бив інтерес до самого золота. Через таку невеличку недогоду малиться — гадав він — і сам факт володіння скарбом. І тоді, як то він зірвався на ноги, саме тоді йому раптом спало на думку, як розв'язати проблему. Пильно він глянув в один і другий кінець дороги, упевнився, що нема нікого, а тоді швидко подався до хатини.

Поприбиравши швидко на столі, він поставив туди вагу. На одну шальку поклав кілька металічних гирок, вагою в 15 унцій, а на другу насипав піску. Замінивши гирки на пісок, він уже мав тридцять унцій, зважених до найменшої крихітки. Потім він усе зсипав на одну шальку і зрівноважив її, стільки же піску насипавши на другу. Тепер уже все золото вийшло, і він аж упрів, напружуючись — і ось здригнувся від радості, над міру щасливий. Він витрусив останні пилинки з мішка, і знов одна шалька спустилася до долу. Тоді він знову навів рівновагу, додавши гирок з одного боку і п'ять зерняток з другого. Стояв зачудований, назад відкинувши голову. Мішок уже був порожній, але грузоемність ваги збільшилася до безмежності. Тепер можна виважувати всяку міру золота, навіть скільки фунтів за раз. Жадоба вогнем запалила його душу.

Сонце своїм шляхом прямувало до заходу; проміння його зазирнуло крізь відчинені двері. Блискучі купки, немов золоті груди бронзової Клеопатри, ясно й тепло горіли, відбиваючи лагідне світло вечірнє. Час і просторінь зникли.

— А бий його сила божя. Та в вас тут чимало таки назбиралось? Га?

Джекоб Кент перекрутився на місці, протягши руку до рушниці, що лежала напихваті. Але, побачивши непроханого гостя, він аж від-

скочив і закам'янів: Перед ним стояв той, що з рубцем на щоці.

Чужинець розглядав його з великою цікавістю.

— Ви не жахайтесь, — промовив він, заспокоюючи його.

— Не думайте, що я зачеплю вас, чи ваше прокляте золото.

— Чудний з вас чоловік, — задумливо провадив він далі, вдивляючись у залите потом обличчя Кентове — йому аж коліна трусилися.

— Чого це ви справді мовчите? Що сталося з вашим язиком?

— Звід... звід... звідки це у вас? — промовив нарешті Кент, тремтячим пальцем показуючи на великий рубець, що був на щоці у чужинця.

— Та це один матрос почаствував мене швайкою з великої бомбрамселі. Ну, а тепер, коли вже ви трохи заспокоїлись, радий я знати, що з вами сталося. Та яке вам діло до мого рубця, біс його батькові. Чи він вам заважає, чи що? Чи, може, вам дуже сподобався? Скажіть, будь ласка.

— Ні, ні, — промовив Кент, сідаючи на стілець. Болісно всміхався і трясся, як у пропасниці. — Мене тільки це здивувало.

— Чи-ж бачили ви щось подібне до цього? — запитав він.

— Ні, зроду не бачив.

— А чи-ж не краса, га?

— Так, звичайно.

Кент кивнув головою навіть, щоб догодити чужинцеві, і ніяк не сподівався, що той вибухне таким гнівом.

— Ах ти-ж, паршивцю! Ах ти-ж процівілої, брудної, швабри син! Як це ти смієш отут налякати, що тобі подобається оце тавро, що на-

ділив мене ним всемогутній бог. Ти чого... ти... ти... — Обурений син морський залаявся скаженою лайкою, згадавши про богів і чортів, про людських предків, про страховища, — і все це виливалось з такою жорстокістю, що Джекоб Кент стояв, наче спаралізований. Він аж одступився, звів до гори руки, немов захищаючись від насильства. Так перелякався, що гість, уже дійшовши кульмінаційного пункту своєї препошної, над міру барвистої лайки, раптом урвав і зайшовся розкотистим реготом.

— Бачите, розмокла від сонця дорога на льоду, — промовив той, з Рубцем на Щоці, серел останнього пароксизму сміху, — і треба мені тільки сподіватись, що ви дякуватимете господі, що стрінулись з людиною моєї краси. Розпаліть-но в печі, а я піду розпряжу та погодую собак. Та не жалійте дров, чоловіче добрий: їх ще багато, та й час маєте, щоб нарубати. Принесіть ще відро води, та скоріше. Швидко біжіть, а то я вас навчу, як ходити!

Сталася невидана подія. Джекоб Кент розпалював у печі, колов дрова, носив воду і взагалі прислужував своєму гостеві. Джім Кардеджі, як виражався з Давсона, наслухався багато казок та анекдотів і знав про злочинства цього гидкого придорожного Шейлока. Та й дорогою численні його жертви ще більше оповідали про витівки цієї людини. Отже, Джім Кардеджі, з властивою матросам любов'ю до жартів, рішив, зайшовши до хатини, добре провчити цю людину. Він помітив, що це йому вдалось як найкраще, але не зрозумів, яку роль відіграв рубець на щоці. Тимчасом, не розуміючи, все-ж таки бачив, який жах викликав той рубець, і порішив безжалісно це експлуатувати, як експлуатує крамар підхожий крам.

— А бий його лиха година! Та з вас таки добрий шинкар! — промовив Джім Кардеджі, хильчи голову на бік і дивлячись на заклопотаного господаря. — Вам би не слід виїздити до Клондайка. З вас був би добрий шинкар. Мені вже не раз про вас оповідали добрі хлопці, що їхали річкою, але я й у тямку не мав, що з вас такий молодець. Джекоба Кента тягло стрільнути в чужинця з рушниці, але магічна сила рубця на щоці перемагала все. Адже це була справжня жива людина з рубцем на щоці, людина, що обкрадала часто його уві сні. Перед ним було живе втілення людини, що в примарах його мала астральну форму. Скільки разів він зазіхав на його добро. Тепер не було сумніву, що, нарешті, людина з рубцем на щоці з'явилась у тілесному образі, щоб його ограбувати. — Це був жахливий рубець.

Не сила було навіть очей одвести від нього, і не сила притишити калатання свого серця. Хоч як він намагався, а очі все-ж таки утуплялися в той рубець, не інакше, як магнітна голка, що неминуче повертається до полюса.

— Ну, що вам заважає мій рубець? — гукнув Джім Кардеджі, стелячи собі постіль, і його погляд стрівся з напруженим поглядом Кентовим. Краще-б ви роздяглися й лягли спати, погасивши вогонь, як-що мій рубець вас так страшенно турбує. Та скоріше поспішайте, ви чортова швабро, а то я вам покажу!

Кент так хвилювався, що дмухаючи на лампу, він аж за третім разом устиг погасити її. Потім швидко заліз під ковдру, не знявши навіть мокасинів.

Згодом і матрос на своєму твердому ліжку на долівці захропів. Кент лежав, утупивши в темряву очі й поклавши руку на рушницю.

Він рішив протягом всієї ночі ані на хвилину не змикати очей. — Ще не встиг заховати свої п'ять фунтів золота, і воно лежало в шухлядці стола, що приходилася йому як раз у головах. Проте, хоч як він змагався, а таки заснув з душею пригніченою тягарем свого золота. Не заснув би він оце несподівано такий знервований, не прийшов би до нього демон сомнамбулізма, не пішов би другого дня Джім Кардеджі промивати золото.

Вогонь у печі марно змагався з темрявою і, нарешті, зовсім погас. Тимчасом крізь мохом шпакльовані щілини пробивався мороз і виходив хатину. На дворі собаки вже позатихали і поскручувалися клубком на снігу, мріяли про песій рай, чудові краї, де вдосталь лососини, і де нема ні погоничів собачих, ні господарів. Матрос спав, як убитий, а Кентові ввижались примари, і він перекидався з боку на бік. Так, опівночі, він раптом поскидав з себе ковдри і встав з ліжка. Характерно, що Джекоб Кент, не запаливши світла, проробив усе, що було потрібно, в чорній темряві. Заплющивши очі, може тому, що була темрява, а може тому, що боявся побачити страшний рубець на щоці свого гостя, він відсунув шухлядку, де були набої, набив добре рушницю, не розсипавши пороху ані трохи, щільно притовк набої затичкою, потім поклав усе на своє місце і знову ліг спати.

Тільки світанок залізно-сірими пальцями торкнувся пергаментної шибки, Джекоб Кент прокинувся. Спершись на лікоть, відкрив скриньку, де були набої й поглянув туди. Те, що він побачив, чи те, чого він уже зовсім не бачив, справило на нього особливе вражіння, як-що прийняти на увагу його нервовий темперамент. Він поглянув на людину, що спала на долівці і,

зачинивши скриньку, звалився навznak. Його обличчя було на диво спокійне. У нього не здригнувся жоден мускул. Ні найменшого хвилювання. Він довго лежав, про щось міркуючи, і коли підвівся з ліжка, то зовсім був спокійний. Рухався без гомону й не хапаючись.

Як раз над головою Кардеджі був забитий у сволок дерев'яний кілок. Джекоб Кент стиха зачепив за нього товстий мотуз; обидва кінці висіли до-долу. Одним кінцем обв'язався сам, а з другого зробив петлю. Потім звів курка на рушниці й поклав її напohваті коло себе. Напруживши волю, поглянув на рубець і раптом накинув сонному гостеві петлю на шию. Тоді натяг мотуза, налігши всім тягарем свого тіла; а далі, схопивши рушницю, почав цілитись.

Джек Кердеджі прокинувся й оторопів від жаху, дивлячись, як непритомний, на подвійне дуло рушниці.

— Де воно? — запитав Кент, попустивши трошки мотуза.

— Ах ти ж проклятий!..

Кент трохи попустив мотузку, щоб той міг віддихнути.

— Чорт... прокл...

— Де воно? — повторив Кент.

— Що? — запитав Кардеджі, ледве промовляючи.

— Золотий пісок.

— Який золотий пісок? — спитав спанталений матрос.

— Ніби не знаєте, який пісок, — мій.

— То я повинен знати, де ваш пісок. За кого ви мене маєте? Що я вам сейф, чи що? Яке мені до того діло!

— Може знаєте, а може й ні. Так чи сяк, а я душитиму, доки не скажете, де мій пісок.

Якщо ви рухнеться з місця, то я застрілю вас.

— Ах, ти чортяка! — гукнув Кардеджі, коли мотуз тісніше зашморгнув його шию.

Кент знову трошки попустив, а матрос повертаючи то туди, то сюди голову, якось швидко встиг пересунути петлю аж до самого підборіддя.

— Ну, кажи! — гукнув Кент, чекаючи, щоб той признався.

Але Кардеджі тільки всміхнувся.

— Вішай, вішай, проклятий, старий шинкарю!

Але швидко, як цього й сподівався матрос, трагедія перейшла у фарс. Кент був значно легчий за Кардеджі: він аж підскакував, щоб підняти ворога на мотузі, але ніяк не міг. Скільки не пнявся, а ноги Джекові все ж таки впирались об долівку, підтримуючи тягар його тіла. До того й підборіддя його спиралось на петлю, і він не дав Кентові здушити собі горло.

Кент бачив, що не сила відразу повісити його, а тому рішив поволі задушити, або вимусити признання, де він задів його скарб. Але той, з Рубцем на Щоці, не хотів віддатися смерті. Минуло п'ять, десять, п'ятнацять хвилин, і знесилений Кент у розпачі мусів спустити свою жертву на долівку.

— Ну, — промовив, витираючи піт з чола: — не хочеш висіти, то я тебе застрелю. Бувають же люди, що їх і мотуз не бере.

— Так ви зовсім спаскудите долівку вашої хатини, — промовив Кардеджі, гадаючи виграти як найбільше часу. Ось, що я вам скажу. Ми разом з вами щось поміркуємо. У вас, здається, зник пісок. Ви кажете, що я знаю, де він, а я

заперечую; кажу, що не знаю. Так от давайте надумаємо, куди б нам скермувати...

— А чорт би тебе взяв! — перебив Кент злісно, переймаючи його вимову. — Я вже сам скермую, куди треба. А ти сиди собі і не ворухнись, а то зараз же до Мойсея на той світ виряджу.

— Ради матери моєї...

— Хай її бог милує, якщо вона любить вас.

— А що ти там робиш? — матрос якось за-
рухався, а той уже й рушницю до лоба при-
клав. — Тихо мені! А то як рухнешся, то тут
тобі каюк!

Важко було Кентові вправитися з матросом,
він ні на мить не відривав рук від рушниці.
Але колись він був ткачем, і тому швидко сплу-
тав матросові руки й ноги. Потім виволік його
з хатини й поклав під стіною, з боку річки,
щоб звідти міг придивлятися за ходом сонця.

— Можете собі думати до дванадцяти годин,
а там...

— Ну, що?

— Тоді я вас відряжу на той світ до чорта
в пекло. Хіба, що признаєтесь; тоді вас поми-
лую, аж доки прибуде кінна поліція.

— Що ж це таке справді? Я ж не винен,
чистий, як ягня, а ви збожеволіли, чи що, що
намагаєтесь мене забити. Ах, ти старий про-
клятуший розбійнику. Ти...

Джим знову засипав Кента лайкою й про-
кляттям, що аж перевершив самого себе. Дже-
коб Кент виніс стільця й сів, щоб зручніше
було слухати. Вичерпавши всі комбінації, весь
свій словник, матрос заспокоївся й глибоко за-
мислився; очі його невідступно приглядалися до
сонця, що, на його думку, пересувалося дуже
швидко, аж до непристойности.

Собаки його, здивовані, що їх так довго не

запрягають, товпилися біля його. Його безпорадність засмучувала їх. Вони розуміли, що не все гаразд, але не знали, що саме; стовпившись навколо його, жалібно заводили.

— Геть! Геть, Сиваш! — гукав він, ногою копаючи псів, щоб нагнати. Він навіть не помітив, що сам ледве тримається на краю згір'я. Нагнавши псів, почав міркувати, звідки могло б узятися це згір'я, якого він не бачив, а тільки почував під ногою, і швидко прийшов до правильного висновку. Він міркував собі, що кожна людина з природи своєї лінива. Вона ніколи не зробить більше, ніж потрібно. Як будувати хатину, то дах треба насипати землею. Звідси логічний висновок, що будівничий не буде носити землю здалека, а братиме її як найближче до будівлі. Тим то він і рішив, що лежить на краях звідкіля брали землю на дах Кентової хати. Це — гадав він, — можна використати, якщо вміло взятися до справи. Тоді почав вовтузитися з ремінцями, що ними було його звязано. Руки його, скручені на спині, торкалися мокрого снігу і сами змокрили. Він знав, що мокрий ремінь добре розтягається, і він поволі почав розтягати.

Пильно й жадібно поглядав на санний шлях, і коли на далекому білому тлі крижаної маси, в напрямку Шісдесятої Милі, з'явилась якась плямка, він неспокійно поглянув на сонце. Воно вже майже дійшло зеніта. Раз-у-раз погляд його звертався до чорної плямки, яка то вигулькне на льодову гору, то майне в долину. Та він не зважувався довго стежити за нею, боячись, щоб не запідозрив чого ворог. Кардеджі дуже злякався, коли Джекоб став пильно роздивлятися на дорогу. Але сані пішли іншою дорогою, сховавшись за крижані гори, а тому не де-який час зникли з очей. Небезпека минула.

— Я ще побачу, як тебе вішатимуть! — страхав Кардеджі, намагаючись відтягнути увагу Кентову. — Горітимеш у пеклі.

— Ось, воно що! — гукнув він, промовчавши з хвилинку. — Хіба ж ви вірите в примари? — Кент раптом здригнувся, а матрос зрозумів, що як — раз на слід потрапив, і давай далі натискати. — Примара має право з'являтися тій людині, що не виконує обіцянок. Ось, приміром, ви маєте право зігнати мене з світа до восьми шклянок, то б то, до дванацятої години, чи ж не правда? Якщо ви не дочекаєтесь того часу, то неодмінно з'являтимуся вам. Чуєте? Стрільніть, попробуйте, хоч на хвилинку раніш, то тоді матиметесь від мене. Кент непевно й боязко поглядав на гостя, але не мав охоти розводити балачок.

— Який у вас хронометр? Який тут градус довжини? Звідкіля ви знатимете, що як раз дванадцять? — Кардеджі намагався хоч на кілька хвилин загаяти свого ката. — Чи ви рахуєте час по-місцевому, чи за Гудзонівською Кампанією? Якщо ви мене зачепите до першого удару годинника, о, тоді я переслідуватиму вас! Попереджаю. А коли годинник у вас неправдивий, то звідкіля ж ви довідаєтесь, що дванадцять? Скажіть мені, звідкіля дізнаєтесь.

— Не турбуйтеся, я вас завчасу відряжу, — відповів Кент: — Я маю сонячного годинника.

— Та ж це зовсім не годиться. Стрілка може відхилитись аж на 32 градуси.

— Не турбуйтеся, я добре вивірів.

— Як же це так? Хіба компасом?

— Ні. Я звіряю його за північною зорею.

— І це правда?

— Правда.

Матрос застогнав і крадькома глянув на до-

рогу. За яку-небудь милю санки спускалися з гори, собаки легко й швидко гналися доброю дорогою.

— А чи багато ще залишилося від тіни до риси?

Кент підійшов до примітивного годинника й почав його розглядати. — Ще зо три цілі, — промовив він, уважно дослідивши.

— От що: перед тим, як стріляти, гукніть: — Вісім склянок! — Кент погодився, і вони знову замовкли. Реміння на Кардеджових руках поволі розтягалось, і він його почав скидати з рук.

— Ну, де тінь?

— Ще один цаль до rischi залишився.

Матрос злегка ворухався, пробуючи, чи зможе він вчасно перевернутись, і визволив одну руку з ремінця.

— Ну, а тепер? — запитав він.

— Пів-цяля.

Тут Кент почув скрип саней, що їхали мокрим снігом. Погонич лежав на санках, а собаки швидко бігли прямо до хатини. Кент перекрутився і приставив рушницю до плеча.

— Та ще ж немає вісім склянок, — дорікав йому Кардеджі, — я буду до вас з'являтися, обіцяюсь!

Джекоб Кент завагався. Він стояв біля сонячного годинника, за яких-небудь кроків десяти від своєї жертви. Людина на санках, мабуть, зрозуміла, що творилось щось надзвичайне, бо видно, що вона вже стала навколяшки, немилосердно підганяючи собак. Тінь доторкнулася rischi. Кент націлився.

— Готуйтеся! — урочисто промовив він. Вісім шкл...

Але Кардеджі миттю скотився у яму. Кент,

не стреливши, побіг на край тої ями. Бах! Рушниця стрільнула просто у вічі матросові, коли він саме підвівся на ноги, але з цівки дим не пішов. Вогневий струмок вирвався з другого кінця рушниці і влучив у самого Кента. Джекоб плюхнув на землю. Собаки вискочили на берег і перетягли санки через його тіло. Погонич зіскочив. Джім Кардеджі визволивши руки, саме вилізав з ями.

— Джіме!—чужинець пізнав його. — Що сталося?

— Що сталося? Та нічого особливого. Це я так собі погрався ради здоровля... Що сталося, питаєш? Дурню ти такий! Ти он допоможи мені реміння скинути, а то я задам тобі джосу!

— Ф-фу!—одвів духа Джім, поки приятель йому обрізав реміння. — Що трапилось? У чім справа? Я сам хотів би знати? Поясніть мені, будь ласка. Га? — Вони перевернули Кента. Той лежав мертвий. Старовинна, шомполова рушниця лежала біля нього. Держака відірвало від заліза. Коло запальника, на правій цівці, була дірка з розірваними краями. Матрос з цікавістю почав розглядати рушницю. З дірки посилався блискучий, жовтий струмок золотого піску. Джім Кардеджі аж тепер зрозумів усе.

— Щоб я з місця не зійшов!—гукнув він. — Аж тепер все ясно стало. Аж ось куди зникло те прокляте золото. Чорти б мене взяли і тебе заразом, коли оце зараз не будемо промивати. А ну, Чарлі, біжи скоріше за мискою!